

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2013

Anna Simbartlová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Anna Simbartlová

**Alliance française a Institut français:
spolupráce či konkurence?
Případ České republiky**

Bakalářská práce

Praha 2013

Autor práce: **Anna Simbartlová**

Vedoucí práce: **Mgr. Eliška Tomalová, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2013**

Bibliografický záznam

SIMBARTLOVÁ, Anna. *Alliance française a Institut français: spolupráce či konkurence? Příklad České republiky*. Praha, 2013. 51s. Diplomová práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Eliška Tomalová, Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská práce „Alliance française a Institut français: spolupráce či konkurence? Příklad České republiky“ pojednává o českém modelu působení kulturních institucí Francie v zahraničí a jejich případné komplementaritě či rivalitě. První kapitola práce stručně představuje kulturní diplomacii obecně a následně francouzský model této politiky. Mezi specifické prvky kulturní diplomacie Francie patří rozsáhlá síť kulturních center, jež je tvořena dvěma typy institucí, a to francouzskou vládou organizovanými *Instituts français* a na vládě nezávislémi asociacemi *Alliances françaises*. Práce se dále zabývá již pouze případem České republiky, kde vedle sebe působí oba druhy kulturních institucí. Druhá kapitola popisuje především jejich fungování a činnost a třetí kapitola následně analyzuje jejich vztah. Cílem práce je zjistit, zda tento vztah je komplementární či konfliktní. Práce dochází k závěru, že v českém modelu sice existují jisté střety zájmů mezi *Institut français* a *Alliances françaises*, ale že tyto střety zásadně neovlivňují jinak úzkou spolupráci, která mezi nimi probíhá a jež tvoří důležitý specifický znak českého případu kulturní diplomacie Francie.

Abstract

The bachelor thesis "Alliance Française and Institut Français: Cooperation or Competition? (The Case of the Czech Republic)" deals with the Czech model of activities provided by the French cultural institutions abroad and the potential complementarity or rivalry of theirs. The first chapter briefly introduces the general cultural diplomacy and afterwards deals with the French model of this policy. Among the specific elements of the French cultural diplomacy belongs the wide net of cultural centres which is created by two types

of institutions namely *Instituts français*, organised by the French government, and *Alliances françaises* associations which are governmentally independent. The thesis is further specialised on the case of the Czech Republic where there simultaneously exist both of above mentioned types of cultural institutions. The second chapter describes mainly their functioning and activities, and the third chapter subsequently analyses their reciprocal relationship. The aim of this thesis is to research whether this relationship is complementary or conflicting. The thesis comes to the conclusion that in spite of certain collisions of interests between *Institut français* and *Alliances françaises* in the Czech model, the close cooperation which is in motion between them and which constitutes the main specific sign of the Czech case of the French cultural diplomacy is not fundamentally influenced.

Klíčová slova

Alliance française, Česká republika, francouzská kulturní diplomacie, Institut français

Keywords

Alliance française, Czech Republic, French cultural diplomacy, Institut français

Rozsah práce: 88 701 znaků.

Prohlášení:

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne ...

Anna Simbartlová

Poděkování:

Ráda bych na tomto místě poděkovala všem, kteří souhlasili s uskutečněním rozhovorů, pro tuto práci zásadních, za jejich vřelé přijetí a mé práci věnovaný čas. Nejvíce pak mé díky patří Violaine Foizon, která mi svou ochotou pomohla získat další kontakty a velmi přínosné informace k dané problematice. Dále bych ráda poděkovala vedoucí mé práce Mgr. Elišce Tomalové, Ph.D., a vedoucímu bakalářského semináře PhDr. Ondřeji Matějkovi za potřebnou odbornou pomoc při tvorbě mé první akademické práce.

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno:

Anna Simbartlová

E-mail:

ancasimbik@seznam.cz

Semestr:

Letní

Akademický rok:

2011/2012

Název práce:

Alliance française a Institut français: spolupráce či konkurence? Příklad České republiky.

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok):

Letní semestr 2012/2013

Vedoucí bakalářského semináře:

PhDr. Ondřej Matějka

Vedoucí práce (není povinné):

Mgr. Eliška Tomalová, Ph.D.

Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek):

Dvojitá struktura zahraničních aktérů francouzské kulturní diplomacie tvoří zvláštnost mezi zahraničními kulturními politikami, ovšem francouzská vláda spustila v roce 2011 reformu, jež má tuto politiku sjednotit – a s ním i všechna kulturní centra v zahraničí. Přiblížit tuto dvojkolejnost francouzské kulturní diplomacie v kontextu probíhající reformy systému se tak stává zajímavým, přesto zatím detailně neprobádaným tématem.

Předpokládaný cíl (5 řádek):

Základním cílem práce bude přiblížit specifickou organizaci francouzské kulturní diplomacie, kde v zahraničí vedle sebe působí dvě odlišné kulturní instituce. Na českém příkladě tak má práce porovnat tyto dva hlavní aktéry zahraniční kulturní politiky Francie a podat celkový přehled o jejich fungování, spolupráci či případné rivalitě.

Základní charakteristika tématu (10 řádek):

Specifičnost francouzské kulturní diplomacie spočívá ve dvojitě struktuře aktérů propagující francouzskou kulturu v zahraničí. Díky této dvojakosti Francie vlastní bezkonkurenční síť kulturních center v zahraničí, které se nacházejí na všech kontinentech. Tato výjimka je tvořená především činností nevládní organizace Alliance française, jež se stala vůbec prvním propagátorem francouzské kultury mimo Francii. Teprve ve 20. století začala i francouzská vláda vytvářet oficiální kulturní diplomacii, ovšem Francouzské aliance na ní zůstaly nezávislé. Česká republika je exemplárním případem, kde tato dvojitá struktura kulturní zahraniční politiky Francie fungovala již za První republiky. Nyní v České republice vedle sebe existují vládní Institut français de Prague a šest poboček Alliance française, které mezi sebou spolupracují, ale mezi nimiž pravděpodobně dochází i k rivalitě.

Předpokládaná struktura práce (10 řádek):

V první kapitole práce přiblíží kulturní diplomacii obecně, následně se však zaměří na francouzský model této politiky. Jeho zvláštností je především dvojitá struktura zahraničních aktérů. Ta je totiž tvořena kulturními centry, organizovanými francouzskou vládou, a pobočkami nevládní organizace Alliance française; kapitola popíše jejich základní strukturu a fungování na centrální úrovni (tj. ve Francii). Druhá kapitola se bude zabývat již samotným případem České republiky a popíše především fungování a činnost jednotlivých francouzských kulturních center, aktuálně zde působících. Třetí kapitola následně porovná jejich aktivity, a to na základě určitých hledisek, podle kterých má práce zjistit, zda mezi

Institut français de Prague a Alliances françaises v České republice existuje spolupráce či spíše konkurence.

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

Osobní rozhovory s řediteli francouzských kulturních center v České republice

Francouzské parlamentní zprávy a další legislativní dokumenty

Braunstein Mathieu et al., eds., Z historie Francouzského institutu v Praze (Praha: edice Štěpánská, 1993).

Gienow-Hecht Jessica C. E., Donfried Marc C., Searching for a cultural diplomacy (New York: Berghahn Books, 2010).

Grefe Xavier, Pflieger Sylvie, La politique culturelle en France (Paris: La Documentation française, 2009).

Lane Philippe, Présence française dans le monde. L'action culturelle et scientifique (Paris: La Documentation française, 2011).

Lenderová Milena, „Čechy frankofilské: Alliance Française v Čechách v letech 1886-1951“ (habilitační práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1994).

Lombard Alain, Politique culturelle internationale: le modèle français face à la mondialisation (Paris: Maison des cultures du monde, 2003).

Tomalová Eliška, Kulturní diplomacie. Francouzská zkušenost (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008).

Tomalová Eliška, „Kulturní dimenze francouzské zahraniční politiky 1990-2010“ (doktorská dizertační práce, Univerzita Karlova v Praze, 2011).

Raymond de Jean-François, L'action culturelle extérieure de la France (Paris: La Documentation française, 2000).

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

ÚVOD	3
1 KULTURNÍ DIPLOMACIE: FRANCOUZSKÝ MODEL	7
1.1 SPECIFIKA FRANCOUZSKÉ KULTURNÍ DIPLOMACIE	9
1.2 FRANCOUZSKÁ KULTURNÍ SÍŤ.....	11
1.3 KOUCHNEROVA REFORMA.....	14
2 FRANCOUZSKÁ KULTURNÍ SÍŤ: ČESKÝ PŘÍPAD	20
2.1 FRANCOUZSKÉ ALIANCE A FRANCOUZSKÝ INSTITUT V ČESKÉ (ČESKOSLOVENSKÉ) HISTORII	20
2.2 FRANCOUZSKÉ ALIANCE V ČESKÉ REPUBLICE	23
2.2.1 <i>Organizační struktura</i>	24
2.2.2 <i>Jazyková výuka</i>	25
2.2.3 <i>Kulturní aktivity</i>	26
2.3 FRANCOUZSKÝ INSTITUT V PRAZE	27
2.3.1 <i>Organizační struktura</i>	28
2.3.2 <i>Jazyková výuka</i>	29
2.3.3 <i>Kulturní aktivity</i>	30
3 KOMPLEMENTARITA ČI RIVALITA?	32
3.1 ORGANIZAČNÍ STRUKTURA A OSOBNÍ VZTAHY MEZI ŘEDITELI	32
3.2 JAZYKOVÁ VÝUKA	35
3.3 KULTURNÍ AKTIVITY	39
3.4 FINANCE A ZÁVISLOST.....	41
ZÁVĚR	44
SUMMARY	46
POUŽITÁ LITERATURA	48

Seznam obrázků

Obrázek 1: Logo <i>Alliance française</i>	13
Obrázek 2: Logo <i>Institut français</i>	15
Obrázek 3: Tripartitní logo pro smlouvu z června 2012	17
Obrázek 4: Tříletý experiment <i>Institut français</i>	18
Obrázek 5: Mapa Francouzských aliancí v České republice.....	24

Seznam tabulek

Tabulka 1: Porovnání počtu kulturních center Francie, Německa a Velké Británie podle parlamentních zpráv Dauge, Duvernois, Legendre a Rohan a Loncle.....	9
Tabulka 2: Přehled vývoje převádění kulturních center na finančně autonomní status a jejich přejmenování na <i>Institut français</i>	16
Tabulka 3: Vývoj výuky cizích jazyků na českých základních a středních školách v letech 2001-2013.....	36
Tabulka 4: Počet studentů za rok 2012 v jednotlivých francouzských kulturních.....	37
Tabulka 5: Procentuální podíl samofinancování a dotací v rozpočtu francouzských kulturních institucí v České republice *	42

Úvod

Kultura představuje důležitou sféru veřejného i osobního života, neboť ovlivňuje jak životní hodnoty lidí, tak i celé fungování států. Kulturní rozdíly tak mohou způsobit odlišný pohled na svět, což často zapříčiňuje možný konflikt, ať již na úrovni států, národů, různých sociálních skupin či jednotlivců. Mezi nástroje měkké moci,¹ jak šířit zájmy státu na poli mezinárodních vztahů, patří i kulturní diplomacie, díky které se mají dvě rozdílné kultury sbližovat a zajistit si vzájemnou náklonnost, výhodnou pro obě strany. Pro zajištění celé této agendy existuje mnoho aktérů, působících na domácí úrovni, ale především v zahraničí. Francouzská kulturní diplomacie pak mezi politikami jiných států tvoří specifický příklad. Důvodů nalezneme několik, tím nejdůležitějším, a to nejen pro téma této práce, je nejrozsáhlejší síť kulturních center v zahraničí na světě. Ta je ve francouzském případě tvořena dvěma hlavními aktéry, a to vládou organizovanými centry, s nynějším sjednoceným názvem *Institut français* (Francouzský institut), a na francouzské vládě nezávislými pobočkami organizace *Alliance française* (Francouzská aliance).

Vzhledem k tomu, že se oba představitelé francouzské kulturní diplomacie v zahraničí ocitají v různých situacích a vzájemných vztazích, jež se v každé zemi liší, je cílem práce přiblížit fungování francouzské kulturní diplomacie a její zahraniční kulturní sítě na konkrétním příkladu České republiky. České prostředí totiž představuje ideální situaci, kdy v jednom státě vedle sebe působí oba typy kulturních center. Kromě nich pak na české scéně nalezneme další aktéry francouzské kulturní diplomacie jako výzkumné ústavy, francouzská gymnázia či francouzsko-české kluby atd. Účelem této práce však bude, a to je nutné z hlediska značné multiplicity aktérů takto předem jasně vymežit, zkoumání činnosti pouze oficiálních kulturních center, které jsou v České republice zastoupeny Francouzským institutem v Praze (dále IFP) a šesti Francouzskými aliancemi (dále AF), působícími v různých českých regionech. Časově se téma práce vymezuje na období po Sametové revoluci v roce 1989, úžeji se pak ale zaměřuje zejména na aktuální činnost center, tj. v rozmezí let 2010-2013. Jakožto jednopřípadová studie se bude práce zabývat vztahy IFP a AF v ČR a zároveň hledat odpověď na výzkumnou otázku, zda tento vztah (tj. mezi dvěma hlavními představiteli kulturních institucí Francie v zahraničí, a to vládou řízeným *Institut français* a sítí nezávislých asociací *Alliance française*) je v případě České republiky

¹ O koncepci měkké a tvrdé moci (neboli *soft power a hard power*) podrobněji in: Nye Joseph S., *Soft power. The means to succes in world politics* (New York: Public Affairs, 2004).

komplementární či konfliktní. Hlavním předpokladem pro danou otázku totiž je, že vzhledem k rozdílné podstatě a fungování těchto dvou typů kulturních center mezi nimi může docházet k určité konkurenci. Toto tvrzení lze doložit důkazy existence této rivality na určitých příkladech působení kulturních institucí Francie ve světě.

Tento základní předpoklad vychází v českém případě ze tří dalších hypotéz, jež by všechny měly být výsledky výzkumu buď potvrzeny, či vyvráceny. V první hypotéze budeme předpokládat, že vzhledem k charakteristice značky *Alliance française* představují její české pobočky menší kulturní centra, působící v regionálních městech a provozující svou činnost odděleně a nezávisle na velvyslanectví Francie v České republice a k němu přidruženému IFP. Druhá hypotéza následně navazuje tvrzením, že tento vládou organizovaný IFP zaměřuje svou aktivitu pouze na Prahu a o činnost AF v českých regionech se příliš nezajímá. Třetí hypotéza vychází z parlamentních zpráv, které tvrdí, že činnost Francouzských aliancí je v rámci kulturní diplomacie Francie úspěšnější než působení Francouzských institutů, neboť z hlediska jejich charakteristiky a činnosti mají blížeji k lokálnímu prostředí.² Předpoklad by proto měl platit i pro český příklad.

Zpracování dané problematiky vychází zejména z pramenů, teoretická část práce se však opírá i o potřebnou sekundární literaturu, zabývající se francouzským modelem kulturní diplomacie. Mezi nejdůležitějšími tituly zde uveďme z anglického prostředí knihu *Searching for a Cultural Diplomacy* od Jessicy Gienow-Hechtové a Marka Donfrieda,³ jež pojednává o kulturní diplomacii obecně, tato část práce ale čerpala především z francouzských titulů, zabývajících se danou problematikou. Zejména pak z příspěvku Alaina Lombarda „Les acteurs de l'action culturelle extérieure“ ve sborníku editora Françoise Chaubeta, specialisty na mezinárodní kulturní historii, *La culture française dans le monde 1980-2000. Les défis de la mondialisation*⁴ či z knihy Xaviera Greffeho, působícího na Université de Paris I Pantéon-Sorbonne, a jeho kolegyně z Université de Paris Descartes Sylvie Pfliegerové *La politique culturelle en France*.⁵ Českou odbornou literaturu zde pak zastupují práce Elišky Tomalové *Kulturní dimenze francouzské zahraniční politiky*⁶ a *Kulturní diplomacie*.

² *Rapport d'information n° 2924 déposé par la commission des Affaires étrangères sur les centres culturels français à l'étranger*, Dauge, Y. (rapporteur), Assemblée nationale, 2001, 11, 36.

³ Gienow-Hecht Jessica C. E., Donfried Mark C., eds., *Searching for a Cultural Diplomacy* (New York: Berghahn Books, 2010).

⁴ Lombard Alain, „Les acteurs de l'action culturelle extérieure“, in *La culture française dans le monde 1980-2000. Les défis de la mondialisation*, ed. Chaubet François (Paris: L'Harmattan, 2010).

⁵ Greffe Xavier, Pflieger Sylvie, *La politique culturelle en France* (Paris: La Documentation française, 2009).

⁶ Tomalová Eliška, „Kulturní dimenze francouzské zahraniční politiky 1990-2010“ (disertační práce, Univerzita Karlova v Praze, 2011).

Francouzská zkušenost,⁷ jakožto jediné důležité české publikace zaměřující se na francouzský model kulturní diplomacie. Pro reflexi současné kulturní diplomacie Francie využívá práce hlavně primární zdroje, a to francouzské parlamentní zprávy, vydané v letech 2000-2012 a pojednávající o zahraniční kulturní politice Francie, a další legislativní dokumenty.

Výzkum této jednopřípadové studie vychází především z výpovědí ředitelů sedmi kulturních institucí působících v České republice. Hlavními zdroji práce se tak stávají rozhovory s kulturním radou, tudíž i ředitelem Francouzského institutu v Praze, a dále s řediteli Francouzské aliance v Brně, jižních Čechách, Liberci, Pardubicích, Plzni a Ostravě. Pro daný rozsah práce byl vybrán jako hlavní pramen rozhovor právě s tímto typem osobnosti z důvodu jejich pozice v rámci instituce; ředitelé mají přehled o veškerých aktivitách centra, jež právě oni a jejich přístup ovlivňují, což se následně promítá do vztahů mezi institucemi samotnými. Širší pojetí výzkumu (jako např. výzkum mezi klienty center, rozhovory s dalšími zaměstnanci apod.) by již znamenalo i nežádoucí rozšíření práce. Pro daný výzkum byl zvolen strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami. Pro všechny rozhovory tak byla použita stejná struktura s předem připravenými otázkami, které ale zároveň nechávaly respondentovi prostor pro interpretaci vlastních názorů či zkušeností. Všechny rozhovory, vedené autorkou práce, se odehrávaly vždy v prostředí daného kulturního centra a kromě samotného chodu a činnosti instituce či dřívějších osobních zkušeností ředitelů se zaměřily především na vztahy mezi AF v ČR a IFP, resp. ambasádou, popřípadě se zabývaly současnou kulturní diplomacií Francie, její probíhající reformou a vztahů mezi *Institut français* a *Alliance française* na centrální úrovni v Paříži.

Práce se dělí do tří kapitol; první kapitola čtenáři nastíní problematiku kulturní diplomacie a především představí specifické rysy francouzského modelu této politiky. Následně by měla tato teoretická část práce také vysvětlit současnou debatu o kulturní diplomacii Francie ve francouzském parlamentu, která uvádí výzkumnou otázku i v kontext centrální a zahraniční. Druhá kapitola se již stává, kromě historického vhledu působení francouzských kulturních center v Čechách a Československu, samotnou praktickou částí práce, neboť již představuje jednotlivé kulturní instituce Francie v České republice a jejich činnost. Třetí kapitola pak na základě této analýzy a daných rozhovorů hledá odpověď na výzkumnou otázku. Celou praktickou část práce protínají tři hlavní linie, které představují důležité oblasti vztahu institucí. Tou první se stává organizační struktura a fungování daného centra, další úroveň představuje pedagogická činnost institucí (tj. výuka jazyka) a nakonec

⁷ Tomalová Eliška, *Kulturní diplomacie. Francouzská zkušenost* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008).

třetí hledisko se zabývá kulturními aktivitami daných center. Práce tak má ve výsledku přiblížit český případ realizace francouzské kulturní diplomacie, jenž by mohl posloužit jako náhled na fungování kulturní sítě Francie v zahraničí obecně.

1 Kulturní diplomacie: francouzský model

Na světě existuje široká kulturní rozmanitost s mnoha odlišnými tradicemi a hodnotami, které vyjadřují specifikum určité skupiny s nimi spjaté. Tyto kulturní hodnoty pak napomáhají rozeznat identitu nejen dané skupiny, ale i jednotlivců k dané skupině patřících. Jednou z takových skupin představují i státy jakožto územní, ale zde především politické celky, jejichž odlišnost jednoho od druhého je založena mj. také na rozdílných kulturních hodnotách a tradicích. Právě proto kultura představuje důležitý prvek zahraniční politiky států. Její součástí, coby oblast veřejné diplomacie, se stává i kulturní diplomacie, jež má skrze prezentaci a propagaci kultury dané země šířit její vliv v zahraničí, zprostředkovat přiblížení kultury místní s kulturou prezentovaného státu a tím i zajistit jisté pozitivní vnímání a náklonnost mezi oběma zeměmi.

Na úvod je potřeba se seznámit se základními pojmy na poli kulturní diplomacie. V anglickém prostředí se nejvíce tato politika nazývá *cultural diplomacy* či *foreign cultural policy*, termíny stejné jako v češtině (kulturní diplomacie, zahraniční kulturní politika). Ve francouzském prostředí pak, v němž se tato práce pohybuje, se nejčastěji vyskytují výrazy *la diplomatie culturelle* (kulturní diplomacie) či *l'action culturelle extérieure* (zahraniční kulturní činnost).⁸ Možnosti, jak prosadit zájmy státu, rozdělil J. S. Nye na dvě složky moci – měkkou a tvrdou.⁹ Kultura podle něj patří mezi nástroje politiky *soft power*, která má za cíl šířit vliv státu pomocí mírných prostředků, jakými jsou kromě prezentace kultury také technický a vědecký vliv v zahraničí a další.¹⁰ Druhým typem moci, který může stát využít k prosazení svého vlivu, je politika tzv. *hard power*, neboli šíření vlivu vojenským konfliktem, případně politickou nebo ekonomickou mocí.¹¹

Kulturní diplomacii lze charakterizovat jako výměnu myšlenek, informací, hodnot, systémů, tradic a víry ve všech aspektech jednotlivých společností (jako umění, sport, věda, literatura, hudba atd.) s důrazem na podporu vzájemného porozumění. Každý stát realizuje tuto politiku svým způsobem, tudíž nejen struktura, ale i aktéři, působící na poli domácím i zahraničním, se liší.¹² Mezi nejvýraznější aktéry kulturní diplomacie patří kulturní centra

⁸ Tomalová Eliška, *Kulturní diplomacie. Francouzská zkušenost* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008), 11.

⁹ O koncepci měkké a tvrdé moci podrobněji in: Nye Joseph S., *Soft power. The means to succes in world politics* (New York: Public Affairs, 2004).

¹⁰ Greffe Xavier, Pflieger Sylvie, *La politique culturelle en France* (Paris: La Documentation française, 2009), 201.

¹¹ Gienow-Hecht Jessica C. E., Donfried Mark C., eds., *Searching for a Cultural Diplomacy* (New York: Berghahn Books, 2010), 21.

¹² *Ibid.*, 21.

v zahraničí, která se o šíření kultury země starají přímo na místě (tzn. na území partnerského státu). A právě činnost kulturních institucí Francie v zahraničí se stává předmětem této práce.

Mezi vlivné státy se silnou kulturní diplomacií, působícími na celém světě, patří kromě průkopnické Francie zejména USA, Velká Británie, Německo či Španělsko. S francouzským modelem kulturní sítě v zahraničí se nejčastěji porovnává model britský a německý.¹³ *British Council* představuje centrálně řízenou kulturní instituci Velké Británie v zahraničí, jež výhradně vyučuje jazyk. Jakožto nevládní organizace disponuje ve svých aktivitách jistou autonomií, ovšem úzce spolupracuje s ministerstvem zahraničí. Německá kulturní diplomacie se také vyznačuje nezávislostí kulturních center v zahraničí zvaných *Goethe Institut*, tentokrát ale jak ve vztahu k vládě, tak i v samotném systému těchto institutů, jehož nejsilnější charakteristikou je značná decentralizace. Každé centrum tak samostatně rozhoduje o své činnosti i o otázkách finančních či personálních. *Goethe Instituty* se zaměřují nejen na výuku jazyka, ale oproti anglickému modelu také na prezentování německé kultury v zahraničí a poskytování informací a dokumentů o kultuře i o zemi samotné.¹⁴

Francie se ale svou kulturní diplomacií velmi liší. Do roku 2010 neměla centrální organizaci jako Německo či Velká Británie¹⁵ a v zahraniční kulturní politice hraje zcela zásadní roli stát, který vše řídí a na němž jsou oficiální kulturní centra značně závislá.¹⁶ Francouzský model tvoří světovou výjimku hned v několika oblastech:¹⁷ svou dlouhou tradicí a kontinuitou kulturní diplomacie, silnou rolí státu a ministerstva zahraničí, dále důrazem na francouzský jazyk, jakožto základní kámen francouzské kultury a jejího šíření. V neposlední řadě Francie vyniká specifickou sítí kulturních institucí v zahraničí, jejíž rozsáhlosti nekonkuruje žádný stát na světě. Její struktura je totiž založená na dualitě kulturních center, které představují vládní instituty *Institut français* (dále IF) a na vládě nezávislé pobočky organizace *Alliance française* (dále AF).

¹³ Různé modely podrobněji představují nížeji uvedené parlamentní zprávy, srovnávání nabízí také E. Tomalová ve svých pracích zde citovaných. O esejích porovnávajících různé přístupy ke kulturní diplomacii Freemana M. Tovella také podrobněji in: Gienow-Hecht, Donfried, „Searching“, 20.

¹⁴ *Rapport d'information n° 458 sur la réforme de l'action culturelle extérieure*, Legendre, J., Rohan, J., (rapporteurs), Sénat, 2009, 33-35.

¹⁵ Francie se nyní pokouší v rámci reformy kulturní diplomacie a jejího tříletého experimentu zavést instituci podobnou anglickému a německému modelu. O reformě kulturní diplomacie a vzniku zastřešující organizace kulturních center v zahraničí *Institut français* bude práce pojednávat níže.

¹⁶ Raymond de Jean-François, *L'action culturelle extérieure de la France* (Paris: Les Etudes de La Documentation française, 2000), 97.

¹⁷ O specifických rysech francouzské kulturní diplomacie in: Tomalová, „Kulturní diplomacie“, 43.

Tabulka 1: Porovnání počtu kulturních center Francie, Německa a Velké Británie podle parlamentních zpráv Dauge, Duvernois, Legendre a Rohan a Loncle

Rok	Francie <i>Instituts français + Alliances françaises</i>	Německo <i>Goethe Institut</i>	Velká Británie <i>British Council</i>
2000	151 + 1098	127	160
2004	148 + 1135	127	228
2009	144 + 1070	183	220
2012	110 + 873	150	200

(Zdroj: Rapport d'information n° 2924, Dauge, 10-12. Rapport d'information n° 91, Duvernois, 64, 65, 68. Rapport d'information n° 458, Legendre, Rohan, 14, 33, 34. Avis n° 254, Tome II, Loncle, 9, 12, 20.)

Právě dvojitým charakterem francouzských kulturních institucí v zahraničí se práce zabývá. Než se ale dostaneme k samotnému popisu kulturní sítě Francie, bude nejprve potřeba přiblížit i prvně zmíněné důležité rysy francouzského modelu, především tradici kulturní diplomacie a silnou roli státu v ní.

1.1 Specifika francouzské kulturní diplomacie

Vývoj zahraniční kulturní politiky Francie lze rozdělit do čtyř etap. Tu první představují počátky francouzské kulturní diplomacie do první světové války, kdy se stát v této politice příliš neangažoval, soukromé aktivity však podporoval.¹⁸ Názory na počátek francouzské kulturní diplomacie se různí, ovšem od roku 1883, kdy byla v Paříži založena první AF, disponuje Francie orgánem kulturní diplomacie, čímž si Francouzi vydobyli prvenství v této sféře politiky.¹⁹ Meziválečné období je následně charakteristické rapidním nárůstem nejen počtu AF v zahraničí, ale již i sítě vládních kulturních center, a důrazem na kulturní diplomacii, jež postupně získávala jistou záštitu od francouzského státu. Třetí a zcela zásadní etapa pak nastala po druhé světové válce, kdy vliv Francie ve světě celkově klesal v důsledku nástupu anglofonní kultury i rozpadu koloniálního velmocství Francie, kvůli čemuž bylo nutné celou zahraniční kulturní politiku redefinovat.²⁰ V tomto období se tudíž začala vytvářet struktura zahraniční kulturní politiky, a to především po vzniku 5. republiky.²¹ Během 70. a zejména 80. let 20. století následně došlo k modernizaci celé politiky a k rozvoji

¹⁸ Tomalová, „Kulturní diplomacie“, 50.

¹⁹ Gienow-Hecht, Donfried, „Searching“, 18.

²⁰ Tomalová, „Kulturní diplomacie“, 51-52.

²¹ Greffe, Pflieger, „La politique culturelle en France“, 203.

vědecké a audiovizuální sekce,²² nově vzniklé světovým technickým pokrokem.²³ Pád železné opony odstartoval čtvrtou etapu, během níž se přehodnotily geopolitické priority Francie, promítající se i do kulturní diplomacie. Po zaměření na země střední a východní Evropy se ovšem nyní zahraniční kulturní politika Francie orientuje na dynamicky se rozvíjející Asii a arabské země.²⁴ Poslední a aktuální etapu bychom mohli ohraničit rokem 2010, kdy v parlamentu Francie prošel zákon o reformě zahraniční kulturní činnosti, jíž se budeme podrobněji věnovat níže.

Dalším výrazným prvkem francouzského modelu kulturní diplomacie je zcela zásadní role státu a rozsáhlá kulturní síť. S těmito specifiky se pojí i zvláštní struktura aktérů, kteří politiku realizují. Alain Lombard²⁵ rozděluje tyto aktéry na tři základní skupiny: rozhodovatele (*pilotes*), operátory (*opérateurs*) a pracoviště v zahraničí (*réseau*).²⁶

Mezi **rozhodovatele** patří zástupci exekutivy i legislativy. Prezident republiky jakožto *Chef de l'Etat* samozřejmě zaštiťuje kulturní diplomacii v rámci mezinárodních vztahů a veřejné diplomacie jako takové, ovšem samotnou politiku má na starosti především Ministerstvo zahraničních věcí. Rozhodnutí ministra zahraničí následně reálně vykonává příslušný odbor pro zahraniční kulturní politiku s názvem Sekce pro globalizaci, rozvoj a partnerství (*Direction générale de la mondialisation, du développement et des partenariats*, DGM). Dále se angažuje také Ministerstvo vysokého školství a výzkumu a Ministerstvo kultury a komunikace, jejich role je však zatím marginální. Podle parlamentní zprávy senátora L. Duvernoise je zcela evidentní zásadní role ministerstva zahraničí, které v roce 2004 obstarávalo více jak 80 % rozpočtu určeného na zahraniční kulturní činnost Francie.²⁷ Nelze opomenout ani důležitou roli legislativní činnosti, neboť právě členové parlamentu schvalují všechny potřebné zákony (reformy, rozpočet atd.).²⁸ Na půdě této instituce také vznikají důležité parlamentní zprávy, o nichž bude práce pojednávat níže a které podávají aktuální přehled o kulturní diplomacii, hodnotí ji a představují návrhy na její vylepšení či budoucí směřování.

²² Lane Philippe, *Présence française dans le monde. L'action culturelle et scientifique* (Paris: La Documentation française, 2011), 27.

²³ Audiovizuálnímu sektoru kulturní diplomacie nebudeme v této práci věnovat prostor, neboť není předmětem práce a navíc představuje samostatnou komplexní problematiku, jíž se podrobně věnuje většina autorů zde citovaných, zabývajících se kulturní diplomacií Francie.

²⁴ Tomalová, „Kulturní diplomacie“, 56.

²⁵ Lombard Alain, „Les acteurs de l'action culturelle extérieure“, in *La culture française dans le monde 1980-2000. Les défis de la mondialisation*, ed. Chaubet François (Paris: L'Harmattan, 2010), 20-29.

²⁶ České pojmy převzaty od E. Tomalové. In: Tomalová Eliška, „Kulturní dimenze francouzské zahraniční politiky 1990-2010“ (dizertační práce, Univerzita Karlova v Praze, 2011), 89-90.

²⁷ *Rapport d'information n° 91 fait au nom de la commission des Affaires culturelles (1) sur la stratégie d'action culturelle de la France à l'étranger*, Duvernois, L. (rapporteur), Sénat, 2004.

²⁸ Lombard, „Les acteurs“, 20-24. Tomalová, „Kulturní dimenze“, 90-95.

Politiku definovanou rozhodovateli pak na centrální úrovni (tzn. ve Francii) vykonávají **operátoři**. Ty lze definovat, převzetím slov E. Tomalové, jako „specializované agentury pro jednotlivé sektory kulturní diplomacie“.²⁹ Patří mezi ně mj. *CulturesFrance*, agentura mající na starost kulturní výměnu, jejíž aktivity převzal v rámci reformy v roce 2011 *Institut français*, či *Campus France*, instituce pověřená propagací francouzského systému vysokého školství a vedením studentské mobility.³⁰ Důležitým operátorem na poli francouzského školství v rámci zahraniční kulturní politiky je také *Agence pour l'enseignement français à l'étranger* (AEFE, Agentura pro francouzskou výuku v zahraničí), která řídí síť francouzských škol v zahraničí.³¹

1.2 Francouzská kulturní síť

Ve třetí skupině činitelů francouzské kulturní diplomacie – **pracoviště v zahraničí** – je typickým znakem značná multiplicita aktérů, kteří v zahraničí působí. Právě díky nim Francie dosahuje světového primátu. Na druhou stranu však tato různorodost otevřela, především v posledním desetiletí, debatu na téma celistvosti francouzské kulturní sítě a s ní spojené efektivity kulturní diplomacie Francie. V důsledku této debaty vznikla rozsáhlá reforma systému kulturních institutů, ovšem vzhledem k tomu, že tato tzv. Kouchnerova reforma (podrobnosti níže) není zatím dokončena, přiblížíme zde dosavadní strukturu aktérů v zahraničí, jež ve světě stále funguje. Mezi hlavní představitele francouzské kulturní diplomacie v zahraničí se tak řadí kulturní oddělení při velvyslanectvích, francouzská kulturní centra v zahraničí a pobočky Francouzské aliance,³² jedná se o hlavní aktéry, o nichž práce bude následně v rámci českého případu pojednávat. Povědomí o francouzské kultuře v zahraničí dále posilují síť francouzských škol v zahraničí, výzkumná střediska a další kulturněvzdělávací instituce,³³ jež také patří mezi důležité prvky kulturní diplomacie Francie. O nich tato práce blíže pojednávat nebude, neboť jejich činnost nespadá do hlavního tématu práce.

Zásadní roli v realizaci kulturní diplomacie v zahraničí představují Oddělení pro kulturu a spolupráci ambasad, tzv. *Services de coopération et d'action culturelle*

²⁹ Tomalová, „Kulturní dimenze“, 90.

³⁰ „L'Agence Campus France“, oficiální webové stránky Campus France, <http://www.campusfrance.org/fr/page/lagence-campus-france>. Staženo dne 28. 1. 2013.

³¹ Tomalová, „Kulturní dimenze“, 95.

³² Lombard, „Les acteurs“, 28.

³³ Tomalová, „Kulturní dimenze“, 97.

des ambassades (dále SCAC), jež jsou součástí diplomatické struktury a která jsou přímo závislá na velvyslanci, čímž se ocitají pod státním dohledem.³⁴ Jeho řízením, a tudíž i vedením oficiální kulturní diplomacie Francie v dané zemi, je pověřený kulturní rada neboli *conseiller de coopération et d'action culturelle*. Jeho úkolem je mj. také koordinace kulturních center v dané zemi a přerozdělování finančních prostředků potřebných k realizaci kulturní diplomacie.³⁵

Dalším důležitým aktérem v zahraničí jsou kulturní centra, která jsou ve francouzském modelu napojená na velvyslanectví a jeho SCAC. Instituty nesly různá jména³⁶ až do roku 2010, kdy Kouchnerova reforma zavedla zastřešující organizaci *Institut français*, podle kterého se dnes jmenují již téměř všechny vládní kulturní instituce v zahraničí.³⁷ K lednu 2012 činil jejich počet 101 center,³⁸ toto číslo však v posledních letech klesá,³⁹ především z důvodů finančních. K tradičním posláním vládních institutů patří výuka francouzského jazyka, poskytování informací a dokumentů o francouzské kultuře a Francii samotné a organizování kulturních aktivit,⁴⁰ které mají veřejnosti partnerského státu zprostředkovávat a přiblížit francouzskou kulturu.

Třetím aktérem v zahraničí jsou Francouzské aliance (*Alliances françaises*). Tato síť kulturních center nespadá pod agendu vlády, jejich status je tudíž v rámci francouzské kulturní diplomacie jedinečný. Jedná se o kulturní instituce privátní sféry, jejich vznik je sice podmíněn souhlasem mateřské AF v Paříži, ale každá pobočka se následně řídí právem daného státu⁴¹ a jejich činnost je závislá na aktivitě místních frankofonních⁴² či frankofilních⁴³ nadšenců. Výkonný ředitel pobočky AF totiž podléhá předsedovi správní rady, jejímiž členy jsou především obyvatelé daného státu. Cíle značky AF, jež jednotlivé pobočky naplňují, jsou definované již více jak jedno století: nabízet kurzy francouzštiny pro veřejnost

³⁴ Lombard, „Les acteurs“, 28.

³⁵ Rapport d'information n° 91, Duvernois, str. 64.

³⁶ O různorodosti jmen francouzských kulturních center více in: *Rapport d'information n° 2924 déposé par la commission des Affaires étrangères sur les centres culturels français à l'étranger*, Dauge, Y. (rapporteur), Assemblée nationale, 2001, 34.

³⁷ Viz Tabulka 2.

³⁸ Počet uvedený na webových stránkách ministerstva zahraničí Francie Latitude France, jež poskytují aktuální informace o francouzské kulturní síti ve světě. „Le réseau français en chiffres“, oficiální webové stránky Latitude France, <http://www.latitudefrance.org/Le-reseau-en-chiffres.html>. Staženo dne 28. 1. 2013.

³⁹ Viz Tabulka 1.

⁴⁰ Rapport d'information n°458, Legendre, Rohan, str. 14.

⁴¹ Rapport d'information n° 91, Duvernois, str. 68.

⁴² Frankofonní v kontextu této práce znamená přímo spjatý s francouzským jazykem. Frankofonní země tak například řadí francouzštinu mezi své úřední jazyky, frankofonní kultura tak zahrnuje kromě té francouzské i kultury dalších frankofonních zemí, frankofonní člověk pak užívá francouzštinu jako svůj rodný jazyk.

⁴³ Frankofilní v kontextu této práce znamená nadšený pro francouzskou či frankofonní kulturu; týká se především lidí, kteří tyto kultury obdivují, ale nepocházejí z francouzského či frankofonního prostředí a francouzština není jejich mateřským jazykem.

ve Francii i v zahraničí, dále seznamovat s kulturou Francie i jiných frankofonních zemí a podporovat kulturní rozmanitost.⁴⁴

Obrázek 1: Logo *Alliance française*

(Zdroj: Oficiální webové stránky Francouzských aliancí v České republice, <http://www.alliancefrancaise.cz/-Francouzske-aliance-ve-svete,34-.html>. Staženo dne 3. 5. 2013.)

AF tvoří také výjimku rozsáhlostí své sítě, neboť její pobočky pokrývají všechny kontinenty světa a jejich počet několikanásobně přesahuje jakékoliv jiné kulturnědiplomatické iniciativy.⁴⁵ Ve 136 zemích působí momentálně 968 Francouzských aliancí, přičemž v severní Americe a v Austrálii působí prakticky jako jediné kulturní zřízení francouzské kulturní diplomacie.⁴⁶ Aktuálně využívá kurzů francouzštiny AF téměř půl milionu studentů,⁴⁷ což představuje světový unikát mezi kulturními centry. Svou činnost ovšem neprovozují jen v zahraničí, ale i ve Francii samotné, kde zprostředkovávají kurzy francouzštiny pro cizince. První AF byla založena již roku 1883 v Paříži Pierrem Foncinem, Paulem Cambonem aj.,⁴⁸ čímž se stala vůbec prvním orgánem kulturní diplomacie Francie. Tato mateřská instituce se dekretem vydaným v roce 2007⁴⁹ proměnila v zastřešující organizaci *Fondation Alliance française*, jež sdružuje všechny pobočky AF na světě, právně schvaluje zřízení nových a zajišťuje podporu a morální integritu celého systému.⁵⁰

⁴⁴ „Informations sur le réseau“, oficiální webové stránky Fondation Alliance française, <http://www.fondation-alliancefr.org/?cat=16>. Staženo dne 29. 1. 2013.

⁴⁵ Viz Tabulka 1.

⁴⁶ Viz mapa rozmístění kulturních zřízení Francie ve světě na oficiálních webových stránkách Latitude France, <http://www.latitudefrance.org/AnnuaireCarto.html>. Staženo dne 16. 4. 2013.

⁴⁷ „Alliances françaises dans le monde“, oficiální webové stránky Fondation Alliance française, <http://www.fondation-alliancefr.org/?cat=1>. Staženo dne 29. 1. 2013.

⁴⁸ Chaubet François, *La politique culturelle française et la diplomatie de la langue. L'Alliance française (1883-1940)* (Paris: L'Harmattan, 2006), 29.

⁴⁹ Greffe, Pflieger, „La politique culturelle en France“, 209.

⁵⁰ „Une Fondation en action“, oficiální webové stránky Fondation Alliance française, <http://www.fondation-alliancefr.org/?cat=3>. Staženo dne 29. 1. 2013.

1.3 Kouchnerova reforma

V posledním desetiletí se otevřela debata na téma budoucího směřování francouzské kulturní diplomacie, jednotnosti její kulturní sítě v zahraničí a roli *Alliance française* v ní. Parlamentní zprávy poslance Yves Dauge⁵¹ a senátorů Louise Duvernoise,⁵² Adriena Gouteyrona,⁵³ Jacquese Legendra a Joseline de Rohanové⁵⁴ nám dávají náhled do této zajímavé diskuze. Zprávy se sice zabývají různými prvky kulturní diplomacie, zde budou ale přiblíženy pouze ty části, jež se týkají kulturní sítě Francie v zahraničí a naplňování kulturní diplomacie v jejím rámci, neboť právě toto téma je důležité pro následující zaměření práce.

Všichni autoři se obecně shodují, že francouzská kulturní diplomacie představuje sice výjimku na světě, především co se rozsahu kulturní sítě týče, její realizace je ale značně neefektivní. Hlavní indispozice této politiky podle nich představují nedostatek financí, jednoty a vize do budoucnosti. Značně také kritizují silnou roli ministerstva zahraničí v kulturní diplomacii a poukazují na časté problematické vztahy kulturního rady při velvyslanectví a ředitele institutu na velvyslanectví napojeného. Pro zlepšení efektivity francouzské kulturní sítě v zahraničí tak autoři zpráv navrhují následující řešení. Všichni poukazují na nutnost širší autonomie kulturním institutům působícím v zahraničí, a to především ve stránce finanční. Spojení finanční samostatnosti s důrazem na větší zapojení místních komunit a organizací do činnosti center by pak mohlo vyřešit zásadní problém neúčinného systému financování kulturní diplomacie. Autoři se také shodují v návrhu na vytvoření jednotné instance, která by sjednotila síť kulturních center v zahraničí. Dále se zasazují o větší zapojení ministerstva kultury do zahraniční kulturní politiky pro vyvážení vlivu ministerstva zahraničí. A nakonec pro zamezení vznikajících neshod mezi kulturním radou a ředitelem institutu při realizaci zahraničněkulturní činnosti navrhují sjednocení jejich funkcí.

Všechny parlamentní zprávy také vyzdvihují důležitost role *Alliance française* v rámci francouzské kulturní diplomacie. Podle bývalého poslance Y. Dauge by se vládní kulturní centra měla poučit z činnosti AF, které účinněji distribuují francouzskou kulturu díky

⁵¹ Rapport d'information n° 2924, Dauge. (Dostupné na: <http://www.assemblee-nationale.fr/11/rap-info/i2924.asp>. Staženo dne 30. 1. 2013.)

⁵² Rapport d'information n° 91, Duvernois. (Dostupné na: <http://www.senat.fr/rap/r04-091/r04-091.html>. Staženo dne 28. 1. 2013.)

⁵³ *Rapport d'information n° 428 fait au nom de la commission des Finances, du contrôle budgétaire et des comptes économiques de la Nation (1) sur l'action culturelle de la France à l'étranger*, Gouteyron, A. (rapporteur), Sénat, 2008. (Dostupné na: <http://www.senat.fr/rap/r07-428/r07-428.html>. Staženo dne 31. 1. 2013.)

⁵⁴ Rapport d'information n°458, Legendre, Rohan. (Dostupné na: <http://www.senat.fr/rap/r08-458/r08-458.html>. Staženo dne 1. 2. 2013.)

lokálnímu vedení, jež napomáhá větší spolupráci s místními organizacemi i lepšímu porozumění lokálním potřebám.⁵⁵ Senátor L. Duvernois ve své zprávě navrhuje proměnu Francouzské aliance v organizaci zodpovědnou za řízení celé kulturní sítě Francie v zahraničí,⁵⁶ A. Gouteyron proto následně zjišťuje, zda by takový nápad byl reálný. Došel však k zamítavému závěru, a to nejen z důvodu rozdílné podstaty těchto dvou typů institucí, ale především protože ani administrativa AF, ani ministerstvo zahraničí nejsou tomuto návrhu příznivě nakloněni, jak tvrdí autor práce.⁵⁷ Zpráva J. Legendra a J. de Rohanové je už ovlivněná připravující se reformou, a tak pouze doporučují partnerskou dohodu mezi *Alliance française* a budoucím orgánem sjednocujícím kulturní síť Francie v zahraničí.⁵⁸

Na základě podnětu z výše představených parlamentních zpráv a dalších návrhů zákona⁵⁹ vystoupil v červenci 2009 tehdejší ministr zahraničí Bernard Kouchner s plánem rozsáhlé reformy kulturní diplomacie, výše již několikrát zmiňované. Podle jeho návrhu zákona⁶⁰ (a k němu navazujících pozměňujících návrhů) vzniklo a bylo v červenci 2010 schváleno konečné znění zákona o reformě kulturní diplomacie.⁶¹ Tímto krokem byly založeny tři instituce sjednocující aktéry zahraniční kulturní politiky Francie: *Campus France*, mající na starosti studentskou mobilitu a propagaci francouzského vysokoškolského systému; dále *France Expertise Internationale*, starající se o propagaci francouzské expertízy jako takové a o vývoz technické pomoci Francie do zahraničí; a především *Institut français*, centrální orgán kulturní sítě v zahraničí, jehož založení se pro tuto práci stává klíčovým bodem.

Obrázek 2: Logo *Institut français*

(Zdroj: Oficiální webové stránky Institut français, <http://institutfrancais.com/fr>. Staženo dne 3. 5. 2013.)

⁵⁵ Rapport d'information n° 2924, Dauge, 11, 36.

⁵⁶ Rapport d'information n° 91, Duvernois, 78-79.

⁵⁷ Rapport d'information n° 428, Gouteyron, 27.

⁵⁸ Rapport d'information n°458, Legendre, Rohan, 65.

⁵⁹ Mezi další důležité návrhy zákona patří návrhy L. Duvernoise (*Proposition de loi n° 211 relative à la création de l'établissement public CulturesFrance*, Duvernois, L., Sénat, 2007) a A. Gouteyrona (*Proposition de loi n° 257 pour le renouveau de la culture française à l'étranger et la francophonie*, Gouteyron, A., Sénat, 2009).

In: Rapport d'information n°458, Legendre, Rohan, 28-29.

⁶⁰ *Projet de loi n° 582 relatif à l'action extérieure de l'Etat*, Kouchner, B., Sénat, 2009. (Dostupné na: <http://www.senat.fr/leg/pjl08-582.html>. Staženo dne 2. 2. 2013.)

⁶¹ *Loi n° 2010-873 du 27 juillet 2010 relative à l'action extérieure de l'Etat*. (Dostupné na: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000022521532>. Staženo dne 3. 2. 2013.)

Kromě zajišťování prezentace francouzské kultury v zahraničí a výuky jazyka je totiž orgán IF pověřený vedením celé sítě francouzských kulturních center ve světě. Vyjadřuje se tak k jejich aktivitám, personálnímu obsazení, finančním otázkám i geografickému rozložení center. Nově zřízená organizace spadá pod ministerstvo zahraničí, své mise však naplňuje podle plánů sjednaných ve spolupráci ministerstva zahraničí a kultury. Návrhy na větší zapojení ministra kultury by tak měly být naplněny. Restrukturalizace kulturní sítě dále plánovala sloučení funkcí kulturního rady a ředitele kulturního centra v jednu osobu, k čemuž dojde (resp. již došlo) v rozmezí let 2010-2013 ve všech zemích, kde taková situace nastává.⁶² Další pokrok nalezneme v dokončení udělování finanční autonomie kulturním institutům v zahraničí, které probíhá již od roku 2009, a spolu s ním v přejmenování lokálních center na jednotné jméno *Institut français*, v zemích představených v následující tabulce. Důležitá doporučení z výše představených parlamentních zpráv se tudíž více či méně naplnila.

Tabulka 2: Přehled vývoje převádění kulturních center na finančně autonomní status a jejich přejmenování na *Institut français*

rok	Vznik finančně nezávislých center a přejmenování na <i>Institut français</i>
2009	Německo: <i>Institut français d'Allemagne</i> Senegal: <i>Institut français du Sénégal</i> Turecko: <i>Institut français de Turquie</i>
2010	Bulharsko, Česká republika, Demokratická republika Kongo, Džibuti, Egypt, Jižní Korea, Kapverdy, Makedonie, Mali, Rakousko, Slovensko, Slovinsko, Spojené království, Rwanda, Taiwan, Vietnam
2011	Afghánistán, Azerbájdžán, Barma, Benin, Bosna a Hercegovina, Burkina Faso, Burundi, Čad, Černá hora, Čína, Guinea, Haiti, Irák, Jemen, Jordánsko, Katar, Kongo, Kypr, Laos, Libye, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Madagaskar, Maďarsko, Mauricius, Mauritánie, Nigérie, Nizozemí, Norsko, Pobřeží slonoviny, Portugalsko, Rovníková Guinea, Sýrie, Švédsko, Togo, Turkmenistán, Ukrajina, Uzbekistán, Vatikán
2012	Alžírsko, Demokratická republika Kongo, Kamerun, Indonésie, Izrael, Itálie, Jeruzalém, Jižní Afrika, Maroko, Polsko, Rumunsko, Rusko, Súdán, Španělsko
2013	Argentina, Brazílie, Kolumbie, USA, Japonsko

(Zdroj: *Avis n°254 présenté au nom de la commission des Affaires étrangères sur le projet de loi de finances pour 2013*, Tome II, Action extérieure de l'Etat, Loncle F. (rapporteur), Assemblée Nationale, 2012, 14-15.)

Pozice *Alliance française* zůstává ale i nadále nevyjasněná. Některé pobočky AF totiž v rámci své strategie uzavírají s francouzským ministerstvem zahraničí dohody o spolupráci, díky čemuž se počítají mezi oficiální francouzská kulturní centra. Tyto pobočky jsou pak částečně financovány z rozpočtu pro zahraniční kulturní politiku Francie⁶³ a v roce 2012

⁶² *Avis n° 254 présenté au nom de la commission des Affaires étrangères sur le projet de loi de finances pour 2013*, Tome II, Action extérieure de l'Etat, Loncle, F. (rapporteur), Assemblée Nationale, 2012, 13.

⁶³ Rapport d'information n° 91, Duvernois, 68.

takovou dohodu uzavřelo 445⁶⁴ Francouzských aliancí, což představuje téměř polovinu všech poboček. V rámci reformy má navíc docházet ke sblížení sítí vládních center a Francouzských aliancí. V červnu 2012 již došlo k sepsání tripartitní partnerské smlouvy mezi *Institut français*, *Fondation Alliance française* a ministerstvem zahraničí, podle níž mají centrální orgány dvojité sítě, *Institut français* a *Fondation AF*, spolupracovat především v oblasti šíření francouzského jazyka a v personálním obsazení center. Stejně tak mají sdílet své projekty a kulturní programy (zde především ze strany IF). Z toho důvodu by se také měla sblížit jejich loga, aby tak docházelo ke společné prezentaci dvojí značky.

Obrázek 3: Tripartitní logo pro smlouvu z června 2012

(Zdroj: „Partenaires“, oficiální webové stránky Institut français, <http://institutfrancais.com/fr/partenaires>. Staženo dne 14. 2. 2013)

Ovšem podle zprávy Françoise Loncla z října 2012 převládá v nitru sítě AF spíše znepokojení nad takovým vývojem, neboť princip, na němž funguje IF, si zcela protiče s decentralizovaným systémem, aplikovaným Francouzskými aliancemi. Ve zprávě autor také uvádí, že mezi AF obecně panuje také obava, aby značka *Institut français* nepohltila celý systém. Poslanec Loncle uzavírá svůj průzkum v rámci AF tak, že z hlediska historického vývoje i úspěchu sítě *Alliance française* je zřejmé, že centrální *Fondation AF* vidí sjednocení pod jednu značku nejen obtížným, ale také riskantním úkolem – a tudíž nepravděpodobným.⁶⁵

Pro tuto práci je však důležité, že systém, v němž se *Institut français* stává novým orgánem řídicím realizaci francouzské kulturní diplomacie, zatím není plošně zaveden. Zákon o reformě totiž uvádí v chod tříletý experiment, počínající dnem vzniku instituce 1. ledna

⁶⁴ „Le réseau en chiffres“, oficiální webové stránky Latitude France, <http://www.latitudefrance.org/Le-reseau-en-chiffres.html>. Staženo dne 28. 1. 2013. Počet AF uzavírajících partnerskou smlouvu s ministerstvem zahraničních věcí stále stoupá, v roce 2004 jich bylo 295. Rapport d'information n° 91, Duvernois, 68.

⁶⁵ Avis n° 254, Tome II, Loncle, 21-22. (Dostupné na: <http://www.assemblee-nationale.fr/14/budget/plf2013/a0254-tii.asp>. Staženo dne 14. 2. 2013.)

2011,⁶⁶ v němž má ministerstvo zahraničí fungování nového aktéra *Institut français* vyzkoušet. Pokus tak zatím probíhá pouze ve 12 zemích na světě,⁶⁷ kde se tamní kulturní centra oddělila od velvyslanectví a jsou nyní řízena centrální organizací IF v Paříži.

Obrázek 4: Tříletý experiment *Institut français*

(Zdroj: „Rapport d’activité 2011“, oficiální webové stránky Institut français, http://rapport-activite.institutfrancais.com/rapport/#page_ressources_humaines_et_reseau_2. Staženo dne 14. 2. 2013.)

Podle výsledků tohoto zkušebního období, které končí v prosinci roku 2013, bude ministerstvo zahraničí postupovat dále. Reforma a uzavřené dohody se tedy zatím týkají pouze centrálních orgánů *Institut français* (a jeho 12 experimentálních zemí) a *Fondation Alliance française*. Proto má práce kromě zodpovězení výzkumné otázky také za cíl představit, jak kulturní síť Francie v zahraničí funguje před uplatněním všech bodů reformy a především sjednocením této sítě pod značku IF.

„Z pohledu ministerstva, veřejná [tj. IF; pozn. autora] i asociační síť [tj. AF; pozn. autora] se doplňují ve většině zemí“, tvrdí poslanec Loncle ve svém raportu.⁶⁸ Ve skutečnosti je ale atmosféra pravděpodobně jiná, jak naznačují všechny výše představené parlamentní zprávy. Sdílejí běžné Francouzské aliance podobný protichůdný názor jako jejich mateřská pobočka? A jak vypadá spolupráce mezi vládními instituty a Francouzskými aliancemi v partnerské zemi; existuje mezi nimi určitá rivalita, o níž se zmiňuje mj. i poslanec Loncle?

⁶⁶ Vznik *Institut français* je upraven zakládajícím dekretem: Décret n° 2010-1695 du 30 décembre 2010 relatif à l’Institut français. (Dostupné na:

<http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000023332301>. Staženo dne 3. 2. 2013.)

⁶⁷ Experiment se týká Čile, Dánska, Ghany, Gruzie, Indie, Kambodže, Kuvajtu, Senegal, Singapuru, Spojených arabských emirátů, Srbska, Velké Británie. Experiment probíhal též v Sýrii, kvůli občanské válce byl však místní institut vyjmut ze seznamu. Avis n° 254, Tome II, Loncle, 18.

⁶⁸ Ibid., 22.

Nebo se jejich činnost doplňuje a mohou tedy být bezproblémově sjednoceny pod jednu společnou značku, k čemuž může Kouchnerova reforma posloužit jako první krok? Práce může pomoci rozluštit i tyto nejasnosti v kulturní diplomacii Francie a především v její zahraniční kulturní síti.

2 Francouzská kulturní síť: český případ

Pro přiblížení realizace kulturní diplomacie Francie byl pro tuto práci vybrán příklad České republiky, neboť zdejší rozložení francouzských kulturních center představuje klasický případ duality sítí vládních institutů a Francouzských aliancí v jedné zemi. *Alliance française* zde provozuje svou činnost v šesti městech, a to v Brně, Českých Budějovicích, Liberci, Ostravě, Pardubicích a Plzni. V Praze je pak francouzská kulturní reprezentace zastoupena vládou řízeným centrem s názvem *Institut français de Prague* (Francouzský institut v Praze). Zde musíme podotknout, že tento název kulturní centrum nese již od pádu komunistického režimu a Kouchnerova reforma se ho zatím netýká. Nesmí tedy docházet k záměně termínů *Institut français* a *Institut français de Prague*.

V následující kapitole nejprve přiblížíme vývoj frankofilství v Čechách a Československu pro porozumění českých vztahů k Francii a tradice francouzských kulturních center v Čechách. Dále pak představíme francouzská kulturní centra aktuálně působící v České republice, a to ze tří hledisek: organizační struktury, pedagogické stránky a v neposlední řadě i roviny kulturní. Nejprve se takto zaměříme na českou síť Francouzských aliancí, kde představíme jednotlivé AF a pokusíme se jejich činnost porovnat a zobecnit na výše zmíněných třech úrovních. Následně pak stejným způsobem popíšeme Francouzský institut v Praze, jediný příklad vládou řízeného kulturního centra v České republice. Popis jejich činnosti a fungování je již součástí výzkumu práce, proto budeme následně, co se zdrojů týče, již vycházet především z osobních rozhovorů vedených autorkou práce s řediteli daných kulturních center, z aktuálních informací, které jsou k dispozici na oficiálních webových stránkách institucí, či případně z osobních zkušeností autorky z návštěv jednotlivých center.

2.1 Francouzské aliance a Francouzský institut v české (československé) historii

Frankofilství v Čechách si drží již velice dlouhou tradici. První frankofilní organizace se na území Čech začaly objevovat ještě před založením AF de Paris, a to již od roku 1876. S aktivní politikou mladočechů 80. let 19. století se pak frankofilní cítění čím dál více rozšiřovalo mezi českou národní elitou; především z toho důvodu, že francouzský jazyk a kultura představovaly alternativu k všudypřítomnému německému vlivu. Také nevraživost

Francouzů vůči Němcům té doby napomohla náklonnosti mezi oběma národy. V roce 1886 tak došlo v Praze k založení první Francouzské aliance,⁶⁹ jež zároveň představovala vůbec první pobočku této organizace ve střední a východní Evropě. Jedenáct let po jejím založení došlo i k vytvoření francouzského konzulátu v Praze.⁷⁰ V tomto období se znalost francouzštiny držela spíše ve vyšších vrstvách společnosti, ovšem postupem času se začala čím dál více prosazovat a zájem o francouzskou kulturu se šířil i mimo hlavní město. Do roku 1914 tak počet AF v Čechách vystoupal na sedm, k tomu se angažovaly další kroužky přátel francouzštiny⁷¹ a francouzský jazyk se tou dobou učila již třetina studentů českých gymnázií.⁷² Během první světové války pak Francie sehrála důležitou roli ve formování československé myšlenky a v následujících letech se stala důležitým spojencem nově vzniklého československého státu (po diplomatické i vojenské stránce) a i celkově vzorem v oblastech veřejného a společenského života.⁷³

V meziválečném období proto docházelo k největšímu rozkvětu francouzsko-československých vztahů, a tudíž i frankofilství v Čechách.⁷⁴ Za války zakázané AF začaly postupně obnovovat svou činnost a jejich počet rapidně rostl, proto společně založily roku 1921 podle vzoru USA Federaci československých AF za účelem koordinace činnosti jednotlivých sekcí. Během třicátých let dokonce organizovaly místní AF i bezplatné kurzy pro veřejnost, jež navštěvovalo tisíc posluchačů každý den.⁷⁵ Roku 1938 evidovala síť AF v Československu již přes 70 poboček – nejvíce z celé Evropy,⁷⁶ které představovaly dokonce i světový rekord v poměru poboček na počet obyvatel.⁷⁷

Na upevnění francouzsko-československých vztahů po první světové válce se podílely i francouzská vojenská mise, jež v ČSR působila v prvních poválečných letech, či založení Ústavu pro slovanská studia v Paříži. Právě pod Slovanským ústavem, přidruženým

⁶⁹ Lenderová Milena, „Čechy frankofilské: Alliance française v Čechách v letech 1886-1951“ (habilitační práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1994), 15-16.

⁷⁰ Reznikow Stéphane, „Předchůdkyně Francouzského institutu. Alliance française v Praze 1886-1914“, in *Z historie Francouzského institutu v Praze*, ed. Mathieu Braunstein et al. (Praha: edice Štěpánská, 1993), 13, 17.

⁷¹ Milena Lenderová ve své práci uvádí celkový počet sedm sekcí AF před příchodem první světové války, Stéphane Reznikow zase devět. Rozdíl v počtu poboček AF spočívá nejspíše ve Francouzských kroužcích, dalších organizacích sdružující frankofily – některé z těchto *cercles français* totiž přešly pod AF jako její další pobočka. Lenderová, „AF v Čechách“, 46. Reznikow Stéphane, „Francouzské gymnázium v Praze, dvojjazyčné sekce. Bohatá kulturní spolupráce“, in *Z historie Francouzského institutu v Praze*, ed. Mathieu Braunstein et al. (Praha: edice Štěpánská, 1993), 37.

⁷² Reznikow, „Alliance française v Praze“, 15.

⁷³ Lenderová, „AF v Čechách“, 51.

⁷⁴ Na Slovensku se sice Francouzské aliance také zakládaly, ale tato tradice zde nebyla tak silná, jako v Čechách. *Ibid.*, 57.

⁷⁵ Marès Antoine, „Institut Ernesta Denise. Miniaturní univerzita“, in *Z historie Francouzského institutu v Praze*, ed. Mathieu Braunstein et al. (Praha: edice Štěpánská, 1993), 33.

⁷⁶ Lenderová, „AF v Čechách“, 57, 66-67.

⁷⁷ Reznikow, „Francouzské gymnázium v Praze“, 37.

k Sorbonně, došlo k myšlence založení francouzské vědecké instituce, jež by také měla za úkol šířit kulturu Francie. K oficiálnímu vzniku Francouzského institutu Arnošta Denise⁷⁸ (*Institut Ernest Denis*) následně došlo na podzim roku 1920.⁷⁹ V období 1930-1938, kdy se francouzská kultura v Československu těšila největšímu zájmu, působil Institut jako jakási *Université de Paris*, odnož pařížské Sorbonny. Tato miniaturní univerzita se v té době dělila na čtyři sekce – literární, pedagogickou, právně-ekonomickou a vědecko-technickou, jejichž některé kurzy se dokonce ocitly i na seznamu přednášek Univerzity Karlovy. K tomu Institut zastával i funkci kulturního centra pořádajícího výuku jazyka a další kurzy v různých oborech pro veřejnost.⁸⁰ Do druhé světové války sídlil Institut pod jednou střechou (od roku 1929 ve Štěpánské ulici,⁸¹ kde sídlí dodnes) s Francouzskou aliancí v Praze; jejich činnost tehdy značně splývala, neboť mezi nimi probíhala úzká spolupráce.⁸²

Velkou ranou pro vztahy obou zemí i činnost francouzských kulturních center v ČSR se však stala mnichovská dohoda. V té době nastala vlna odchodu francouzských učitelů i značný pokles návštěvnosti Institutu a aliancí. Institut tak získal zcela novou funkci, neboť pomáhal rodinám francouzských profesorů dostat se zpět do Francie a následně i perzekuovaným židovským a komunistickým rodinám.⁸³ Po vyhlášení války mezi Francií a Německem, kdy oficiálně došlo ke zrušení všech AF i francouzského lycea,⁸⁴ se podařilo udržet Institut v provizorním chodu.⁸⁵ V této době představoval dokonce malý ostrůvek svobody v diktatuře, kde se během války setkávala česká inteligence.⁸⁶

Činnost francouzských kulturních institucí v Československu se obnovila po konci druhé světové války, zájem o francouzskou kulturu však upadal – otevřelo se „pouze“ 29 poboček AF z původních 70.⁸⁷ Kvůli úpadku se změnila i úloha Francouzského institutu, který se odklonil od role univerzitní instituce a soustředil se více na výuku francouzského jazyka.⁸⁸ Zavádění ruštiny a postupná rusifikace celé země však jasně mluvila v neprospěch francouzsko-československých vztahů. Po únorovém puči čím dál častěji docházelo

⁷⁸ Jméno Institutu zdědil po jednom z prvních teoretiků organizace kulturní výměny mezi ČSR a Francií. Hnilica Jiří, *Francouzský institut v Praze 1920-1951. Mezi vzděláním a propagandou* (Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009), 14.

⁷⁹ Hnilica, „Francouzský institut v Praze“, 15-38.

⁸⁰ *Ibid.*, 56-69.

⁸¹ Marès, „Institut Ernesta Denise“, 33.

⁸² Lenderová, „AF v Čechách“, 56.

⁸³ Hnilica, „Francouzský institut v Praze“, 74-78.

⁸⁴ Lenderová, „AF v Čechách“, 77.

⁸⁵ Hnilica, „Francouzský institut v Praze“, 79.

⁸⁶ Bývalý poslanec Yves Dauge ve své parlamentní zprávě uvádí, že IFP představoval tento ostrov svobody a místo setkávání inteligence nejen během nacistické diktatury, ale také v komunistickém období v Československu. *Rapport d'information n° 2924*, Dauge, 20.

⁸⁷ Lenderová, „AF v Čechách“, 78-79.

⁸⁸ Hnilica, „Francouzský institut v Praze“, 126.

k vyhoštění profesorů z různých důvodů (často skrze křivá obvinění), což mělo za následek ukončení mnoha kurzů. Činnost udržely aliance i Institut v Československu jako poslední z celé střední a východní Evropy až do jara 1951, kdy došlo k uzavření pražského centra a v případě AF i totálnímu rozpuštění a zániku všech poboček.⁸⁹

Během komunistické éry Československa pak o Francouzských aliancích již nelze najít zmínku, pouze Institutu v Praze se díky své unikátní knihovně podařilo na chvíli otevřít dveře v roce 1967.⁹⁰ K úplnému zmrazení vztahů mezi oběma zeměmi pak opět došlo na celá sedmdesátá léta a polovinu let osmdesátých. Nárůst aktivit a výuky francouzštiny se začal objevovat až s posledními roky komunistického režimu; nejznámější událostí se stala v prosinci roku 1988 snídane francouzského prezidenta Françoise Mitterranda s československými disidenty. S jedním z nich, budoucím prezidentem Václavem Havlem, pak pět let poté znovu otevřel prostory Francouzského institutu v Praze.⁹¹ Konec studené války umožnil také návrat aktivit Francouzských aliancí.

2.2 Francouzské aliance v České republice

Po zkušenostech z druhé světové války a po čtyřiceti letech komunistického režimu pod sovětským vlivem došlo k výraznému útlumu frankofilství v Čechách obecně. Po konci studené války obnovily svou činnost Francouzské aliance v šesti městech. Hned v prvních letech po Sametové revoluci tak otevřely své prostory aliance v Brně, Liberci, Plzni a Ostravě. V Pardubicích byla AF znovu založena až v roce 1999⁹² a Francouzsko-český klub v Českých Budějovicích obdržel status AF v roce 2004.⁹³ České pobočky AF tak jsou rovnoměrně rozprostřeny po celé republice, sídlí v krajských městech, tudíž se ani jedna AF nekryje svou činností s jinou v rámci jednoho kraje.

⁸⁹ Girard Marcel, „Likvidace Francouzského institutu 1945-1951“, in *Z historie Francouzského institutu v Praze*, ed. Mathieu Braunstein et al. (Praha: edice Štěpánská, 1993), 67-69.

⁹⁰ Ehret Henri, „Obnovení činnosti 1965-1971“, in *Z historie Francouzského institutu v Praze*, ed. Mathieu Braunstein et al. (Praha: edice Štěpánská, 1993), 89-99.

⁹¹ Berthier Emmanuelle, Pezza Franck, „Od Jana Husa k Pierru Emmanuelovi. Několik iniciativ na podporu disidenství“, in *Z historie Francouzského institutu v Praze*, ed. Mathieu Braunstein et al. (Praha: edice Štěpánská, 1993), 103-108.

⁹² Asistentka ředitelky Francouzské aliance v Pardubicích, e-mailová zpráva adresovaná autorce, 20. března 2013.

⁹³ „O nás“, oficiální webové stránky Francouzské aliance v jižních Čechách, <http://francouzskaa-aliance.cz/prezentace/>. Staženo dne 12. 3. 2013.

Obrázek 5: Mapa Francouzských aliancí v České republice

(Zdroj: „Francouzské aliance v České republice“, oficiální webové stránky Francouzských aliancí v České republice, <http://www.alliancefrancaise.cz/-Francouzské-aliance-v-CR-.html>. Staženo dne 21. 3. 2013.)

Dále představíme Francouzské aliance v České republice podle výše nastíněných tří základních úrovní. Aktivita jednotlivých AF se často velmi podobají, jejich činnost tak bude prezentována jako celek; pouze v některých případech přiblížíme dané odlišnosti porovnáním jednotlivých poboček. Z hlediska terminologie již nebudeme v následujících kapitolách pokaždé specifikovat, že se jedná o české pobočky sítě AF; pokud by se téma týkalo jiných AF ve světě, bude tak jasně uvedeno. Dále však bude práce jednat zejména o českém případě, a proto bude užívání zkratky AF či výrazu „aliance“ představovat české pobočky této sítě.

2.2.1 Organizační struktura

Francouzské aliance v České republice fungují podle stanov, jež každá pobočka obdržela od *Fondation Alliance française* v Paříži – jinak by nemohly využívat této značky. Iniciativa pro založení AF tak pochází především z lokální komunity, což představuje důležitý charakter AF obecně.⁹⁴ Správní rada, jež činnost aliance řídí, je volena každé dva roky na valné hromadě členů dané AF za tímto účelem svolané. Zvolený předseda správní rady se následně stává prezidentem celé AF a společně se správní radou vybírá další personální obsazení aliance.

⁹⁴ V Československu v období po Sametové revoluci podněcoval znovuotevření Francouzských aliancí sám francouzský velvyslanec, zásadní rozhodnutí a aktivita však ležela na místní komunitě. Koordinátorka Francouzských aliancí v České republice, e-mailová zpráva adresovaná autorce, 8. dubna 2013.

Nejdůležitějším zaměstnancem AF je ředitel, kterým může být Francouz i Čech – toto rozhodnutí zcela záleží na správní radě, již se ředitel zodpovídá svou činností. V České republice organizují AF výběrové řízení ředitele samostatně, nezávisle na ambasádě, všichni ředitelé tak jsou zaměstnáni „lokálně“, to znamená, že jejich plat financuje sama AF.⁹⁵ Francouzští ředitelé zůstávají na svém postu obecně dva až čtyři roky a jedná se většinou o mladé Francouze do 35 let; bývá pravidlem, že časté střídání ředitelů pomáhá značně AF stále udržovat dynamickou činnost. Toto střídání ovšem přináší i nevýhody v podobě navazování nových kontaktů, častého střídání politik činnosti, personálních změn atd. Výběr českého ředitele pak vychází z individuálních důvodů dané AF, mezi něž patří jistě i finanční stránka věci (platy francouzských ředitelů jsou vyšší) či větší stabilita (český ředitel může zůstat na postu déle).⁹⁶ Zaměstnanci AF jsou také asistentky ředitele, které pomáhají s celou agendou, a případně další, s již specifickými funkcemi. Pracovní tým se v každé alianci liší, neboť jeho sestavování opět závisí na jednotlivých správních radách a řediteli.

2.2.2 Jazyková výuka

Výuka francouzského jazyka představuje hlavní náplň činnosti Francouzských aliancí obecně a v České republice tomu není jinak. České pobočky AF poskytují kurzy různých zaměření, úrovní i intenzity. Při vytváření rozvrhu kurzů i v průběhu semestru se učitelé a ředitel AF snadno přizpůsobují požadavkům i jednotlivých klientů. Pro otevření skupinového kurzu totiž stačí zájem pouhých čtyř studentů; maximální počet ve třídě pak AF většinou stanovují na 12 lidí. Počet otevřených kurzů se samozřejmě odvíjí od počtu studentů, přičemž podle těchto dvou měřítek můžeme porovnat i velikost jednotlivých aliancí.⁹⁷ Tu nejmenší momentálně představuje Francouzská aliance v Liberci, kde se na semestr otevírá do desíti kurzů,⁹⁸ největší pak Francouzské aliance v Ostravě a v Brně, jež nabízejí 25-35 skupinových kurzů na semestr.⁹⁹

⁹⁵ Pro porovnání, ve světě (především v Číně a Indii) nastává často situace, kdy ředitelé a další zaměstnanci AF jsou vysíláni samotným francouzským ministerstvem zahraničí, které následně také zajišťuje jejich plat (post tzv. *expatriés*, viz níže). Koordinátorka AF v ČR, e-mailová zpráva, 8. 4. 2013.

⁹⁶ České ředitelky působí aktuálně ve Francouzské alianci v Liberci a v Brně.

⁹⁷ Viz Tabulka 4.

⁹⁸ „Nabídka kurzů“, oficiální webové stránky Francouzské aliance v Liberci, <http://www.alliancefrancaise.cz/liberec/-Nabidka-kurzu-.html>. Staženo dne 5. 4. 2013.

⁹⁹ „Nabídka kurzů“, oficiální webové stránky Francouzské aliance v Ostravě, <http://www.alliancefrancaise.cz/ostava/-Nabidka-kurzu-.html>. „Rozvrh hodin“, oficiální webové stránky Francouzské aliance v Brně, <http://www.alliancefrancaise.cz/brno/-Rozvrh-hodin-.html>. Staženo dne 5. 4. 2013.

Největší předností všech AF je zaměstnávání, kromě českých učitelů, i rodilých mluvčích, díky nimž může aliance poskytnout výuku francouzštiny na všech úrovních jazykových znalostí (tj. A1-C1/C2 SERRJ);¹⁰⁰ student tak má možnost díky aliancím být i v menším městě ve styku s francouzským rodilým mluvčím. Tento fakt představuje důležitý rozdíl mezi aliancemi a jazykovými školami. Ředitelé AF v Liberci a v Ostravě dokládají, že mezi těmito dvěma typy škol může v jednom městě probíhat značná rivalita: „*Je tady velká konkurence. Jazykové školy plus i kurzy soukromě... Lidé se dívají [samozřejmě i] na cenu...*“¹⁰¹ „[Snažíme se] ukázat, že nejsme jen jazyková škola, ale také kulturní centrum, že tu jsme pro ně [studenty AF], že jsme vlastně taková rodina. Aby neměli chuť odejít jinam, protože aliance je přece jen dražší než jiné školy. Ale jsou tu zase jiné výhody, jsme tu už dvacet let a navíc máme kurzy, které vyučují francouzští rodilí mluvčí.“¹⁰² Mezi další prestižní body pro AF oproti jazykovým školám patří také statut Francouzských aliancí jakožto oficiálního zkušebního centra pro mezinárodní jazykové zkoušky DELF-DALF.¹⁰³

2.2.3 Kulturní aktivity

Kulturní stránka je důležitým prvkem činnosti aliancí. Nejenže se svou rolí francouzského kulturního centra odlišují od jazykových škol, ale především mohou díky otevřenosti kulturních akcí široké veřejnosti přiblížit francouzskou či frankofonní kulturu i nefrancouzsky mluvícím zájemcům. Z toho důvodu jsou také všechny kulturní aktivity překládány do češtiny. Aliance mají za úkol šířit nejen vědomí o Francii samotné, ale i o frankofonních zemích ve světě, čímž mohou místní veřejnost také přesvědčit o zajímavosti či důležitosti znalosti francouzštiny.

Mezi největší kulturní události, jež AF v ČR každoročně (a mnohdy již přes 20 let) pořádají, je festival francouzské kultury. Názvy se u jednotlivých aliancí liší, obecně se ale jedná o podobné dva či tři týdny kulturních aktivit spojených s francouzskou či frankofonní

¹⁰⁰ SERRJ je zkratka pro Společný evropský referenční rámec pro jazyky, který rozděluje úrovně jazykových znalostí do kategorií A až C. Začátečníci patří do třídy A, pokročilí do B a experti do úrovně C. Více informací na oficiálních webových stránkách Rady Evropy, http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/cadre1_en.asp. Staženo dne 7. 3. 2013.

¹⁰¹ Ředitelka Francouzské aliance v Liberci, v osobním rozhovoru s autorkou, 25. února 2013.

¹⁰² Ředitel Francouzské aliance v Ostravě, v osobním rozhovoru s autorkou, 26. února 2013.

¹⁰³ Jazykové zkoušky z francouzštiny DELF (Diplôme d'Études en Langue Française) a DALF (Diplôme Approfondi de Langue Française) se řadí mezi mezinárodně uznávané zkoušky potvrzující určitou úroveň jazykových znalostí. Podrobněji viz oficiální webové stránky Francouzských aliancí v České republice, <http://www.alliancefrancaise.cz/-Diplomy-DELF-a-DALF,39-.html>, a oficiální webové stránky Francouzského institutu v Praze, <http://www.ifp.cz/DELF-DALF>. Staženo dne 16. 3. 2013.

kulturou. Během nich se široká veřejnost může zúčastnit různých přednášek, koncertů, divadelních představení, filmových projekcí, soutěží, ochutnávek francouzské gastronomie, apod. Až do loňského roku festivaly neprobíhaly souběžně, některé AF tyto dny pořádaly na podzim, jiné na jaře v rámci oslav Frankofonie, to se ale nyní snaží většina aliancí ve spolupráci s koordinací AF v ČR, sídlící v Praze, změnit. Od roku 2012 tak probíhá sjednocení termínů těchto festivalů na podzim; projekt vznikl především za účelem finančních úspor, neboť náklady na turné např. hudební skupiny si mohou aliance rozdělit mezi sebe. Výhodou to představuje jak pro jednotlivé AF, které ušetří, tak i pro umělce, kteří mohou zrealizovat zajímavé turné po celé republice.

Podobnou událostí pak bývají Dny Frankofonie, které si zatím organizuje každá aliance podle svých potřeb, pokud vůbec. Tento minifestival probíhá vždy na konci března v rámci oslav Mezinárodního dne Frankofonie, pořádaného celosvětově 20. března.¹⁰⁴ Mezi dalšími kulturními aktivitami v průběhu roku pořádají aliance různé degustace (nejčastěji oblíbených bretaňských palačinek, francouzských sýrů a vín), promítání filmů, tematické večery, pravidelná setkání ve francouzské kavárně či baru atd. Program jednotlivých kulturních aktivit se však již v každé alianci velmi liší, a to jak podle politiky ředitele nebo správní rady, tak i zájmu veřejnosti, finanční situace aliance apod. Například Festival francouzského filmu, který organizuje francouzská ambasáda a IFP, probíhá pouze v Českých Budějovicích a v Brně ve spolupráci s tamními aliancemi; v ostatních městech se však festival z různých důvodů nekoná.

2.3 Francouzský institut v Praze

Po pádu komunistického režimu v České republice obnovil *Institut français de Prague* (dále budeme pracovat jen s pojmy IFP či Institut, které budou představovat pouze toto centrum) svou činnost k pětiletému výročí slavné francouzsko-československé snídaně v prosinci 1993. Jeho adresa se nezměnila, IFP tak sídlí již přes osmdesát let v centru Prahy poblíž Václavského náměstí; ve stejné budově nalezneme i Velvyslanectví Francie v České republice a Francouzský ústav pro výzkum ve společenských vědách (*Centre français de recherche en sciences sociales*, CEFRES). Sdílení společných prostor je praktické i z hlediska sjednocení funkcí ředitele Institutu a kulturního rady při Oddělení pro kulturu a spolupráci

¹⁰⁴ Více na oficiálních webových stránkách Mezinárodního dne Frankofonie, <http://www.20mars.francophonie.org/>. Staženo dne 16. 3. 2013.

francouzské ambasády v České republice (dále SCAC – viz 1. kapitola), které v českém případě proběhlo v lednu 2010; Česká republika se tak řadí mezi první státy, kde tato změna byla zavedena. Sám kulturní rada Olivier Jacquot, za jehož úřadování k fúzi postů došlo, hodnotí tuto část restrukturalizace francouzské kulturní sítě v zahraničí pozitivně. „*Sjednocení bylo náročné, je to ale užitečná věc. [Dříve] jsme neměli stejné platy či výhody, byly tu dvě organizační struktury. Lidé byli placeni za stejnou práci více než druzí, vykonávali stejnou práci v úplně jiném kontextu...Spojení [tak] bylo velmi důležité. Paradoxem v Kouchnerově reformě je, že toto sloučení mělo být něco marginálního. A co zůstává po třech letech [experimentu] zásadního? Právě dané sloučení.*“¹⁰⁵

2.3.1 Organizační struktura

Ředitel má na starosti nejen vedení činnosti IFP, ale i kulturní agendu francouzské reprezentace v České republice obecně. Pod Institutem tak působí centrální oddělení,¹⁰⁶ jež se starají o chod Institutu i šíření francouzské kultury v Čechách obecně pod značkou IFP.¹⁰⁷ Pod samotným SCAC pak nalezneme funkce externí, na činnosti IFP nezávislé.¹⁰⁸ Vzhledem k tomu, že IFP je přidružen k francouzské ambasádě, jeho personální obsazení tak může skrze osobu velvyslance ovlivnit samo ministerstvo zahraničí; hierarchie totiž vede od velvyslance přes kulturního radu do vedení jednotlivých sekcí a následného výběru dalších pracovníků.

Na IFP pracují dvě skupiny zaměstnanců: tzv. *expatriés* a pracovníci s „lokální“ smlouvou. První skupinu představují Francouzi vyslaní ministerstvem zahraničí pracovat na určitý post do zahraničí; ministerstvo se tak stává jejich přímým zaměstnavatelem.¹⁰⁹ Jejich smlouva je sepsána na dobu určitou, přičemž nejčastěji na svém postu zůstávají čtyři až pět let;¹¹⁰ patří mezi ně především kulturní rada a ředitelé jednotlivých sekcí na IFP.¹¹¹ Většina zaměstnanců, mezi nimiž najdeme Čechy i Francouze, však pracuje „lokálně“ na smlouvu

¹⁰⁵ Olivier Jacquot (ředitel Francouzského institutu v Praze, kulturní rada), v osobním rozhovoru s autorkou, 28. února 2013.

¹⁰⁶ Jedná se o oddělení kurzů, sekce jazykovou a vzdělávací, vědeckou a univerzitní, uměleckou a audiovizuální, literární, kulturní a sekci komunikace, dále generální sekretariát, sekretariát a účetní oddělení. Podrobněji viz: „Kontakty“, oficiální webové stránky Francouzského institutu v Praze, <http://www.ifp.cz/Contacts>. Staženo dne 20. 3. 2013.

¹⁰⁷ Kulturní atašé a zástupkyně ředitele Francouzského institutu v Praze, v osobním rozhovoru s autorkou, 27. března 2013.

¹⁰⁸ Pod SCAC, tzn. mimo IFP, nalezneme pracovníky CampusFrance, koordinaci Francouzských aliancí v České republice, učitele na bilingvních gymnáziích v České republice aj. Podrobněji viz: „Kontakty“, oficiální webové stránky Francouzského institutu v Praze, <http://www.ifp.cz/Contacts>. Staženo dne 20. 3. 2013.

¹⁰⁹ Ředitel AF v Ostravě, osobní rozhovor, 26. 2. 2013.

¹¹⁰ Kulturní atašé, osobní rozhovor, 27. 3. 2013. Jacquot, osobní rozhovor, 28. 2. 2013.

¹¹¹ Ředitelka kurzů na Francouzském institutu v Praze, v osobním rozhovoru s autorkou, 27. března 2013.

na dobu neurčitou, tudíž se jejich zaměstnavatelem stává Institut.¹¹² Specifickou skupinu tvoří také tzv. *volontariat international* (dále V.I.) neboli mezinárodní dobrovolná služba – tito „dobrovolníci“ jsou placeni přímo ministerstvem zahraničí Francie, které je na daný post vysílá. Jedná se o smlouvy omezené na dobu šesti měsíců až dva roky, určené pro mladé Francouze do 28 let;¹¹³ na IFP/SCAC aktuálně pracují jako V.I. tři lidé.¹¹⁴ IFP tak má velmi širokou, profesionální organizační strukturu, bezpochyby ovlivněnou faktem přidružení Institutu k francouzskému velvyslanectví.

2.3.2 Jazyková výuka

Výuka francouzštiny také patří mezi hlavní cíle činnosti kulturního centra. Současný kulturní rada považuje tuto oblast za nejdůležitější. „*Podstatné, a na tom si trvám, jsou kurzy francouzštiny. Záleží na regionu, [ale v] Evropské Unii je prioritou výuka. Proč? Protože ve sféře kultury tu existuje spousta věcí, které se mohou dít i bez aliancí a Institutu. Tudíž prioritou všech priorit jsou kurzy francouzštiny.*“¹¹⁵ IFP se proto snaží o co největší profesionalizaci pracovního týmu učitelů francouzštiny, který se skládá z více než třicítky vyučujících, Čechů i Francouzů.

Počet kurzů, a tudíž i lektorů se samozřejmě odvíjí od počtu studentů, kteří dochází na IFP na výuku francouzštiny. Ročně tak Institut otevírá okolo 200 kurzů pro 2500-3000 studentů. Celou pedagogickou agendu má tak na starosti oddělení kurzů, které se zabývá nejen plánováním a stavěním rozvrhů, ale také připravuje reklamní materiál, zajišťuje kvalitu učebních materiálů atd.¹¹⁶ Díky takové velikosti je i nabídka kurzů francouzštiny na IFP velmi široká, od různých úrovní jazykových znalostí, intenzit výuky, témata či zaměření po typ daného kurzu (skupinový, individuální apod.). Nejvyužívanější skupinové kurzy se otevírají při nejmenším zájmu 8 studentů, maximální počet ve třídě pak IFP většinou stanovuje na 14 lidí.¹¹⁷ Aby se předešlo případnému nevhodnému výběru kurzu, jenž by komplikoval následný průběh výuky, zavedl IFP vstupní testy, kterými zájemce projde při zápisu do kurzu a které mají ověřit, zda student má na jím vybranou hodinu potřebnou úroveň jazykových znalostí.

¹¹² Ředitelka kurzů IFP, osobní rozhovor, 27. 3. 2013.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Koordinátorka Francouzských aliancí v České republice, v osobním rozhovoru s autorkou, 21. února 2013.

¹¹⁵ Jacquot, osobní rozhovor, 28. 2. 2013.

¹¹⁶ Ředitelka kurzů IFP, osobní rozhovor, 27. 3. 2013.

¹¹⁷ Ibid.

2.3.3 Kulturní aktivity

Francouzský institut v Praze představuje oficiální francouzskou kulturní reprezentaci při ambasádě Francie, její kulturní aktivity se tak zaměřují nejen na pořádání různých akcí v rámci institutu, ale vzhledem ke sloučení Institutu se SCAC se jeho cílem také stává zajistit šíření kultury Francie v celé zemi. Kulturní činnost IFP se tak může rozdělit na *intra-muros*, neboli uvnitř budovy Institutu, a *hors les murs*, neboli mimo zdi Institutu. Obojí má na starosti kulturní oddělení, které vede kulturní atašé a kde jednotlivé oblasti kultury (jako např. scénické umění, vizuální umění, audiovizuální apod.) mají každý svého koordinátora.

Mezi aktivity *intra-muros* se řadí filmové projekce, které IFP pořádá ve svém vlastním kinosále, nacházejícího se přímo v budově Institutu. Několikrát do týdne tak mohou zájemci o francouzskou současnou kinematografii shlédnout film ve francouzštině s českými titulky. Institut také velmi často pořádá různé výstavy ve své vlastní galerii či přednášky, jež jsou pomocí mobilních sluchátek simultánně překládány profesionálními tlumočnickými pro ty, kteří francouzštinu neovládají; stejně tak disponuje IFP vlastní tvorbou českých titulků k francouzským filmům, na Institutu promítaným. Profesionální překlad do místního jazyka během kulturních akcí je totiž pro Institut velmi důležitou strategií pro šíření francouzské kultury.¹¹⁸ Aktivity *hors les murs* se pak více týkají strany SCAC, neboť kulturní atašé se snaží zapojit francouzské představitele do různých českých festivalů (filmových, hudebních aj.) a tím široké české veřejnosti prezentovat současnou francouzskou kulturní produkci.

Pro zajištění kulturních akcí si IFP vybudoval systém, kdy Institut projekty ve většině přejímá, a to nejen ze strany Francie, ale především ze strany českých partnerů, což sám kulturní rada považuje za úspěch. *„Rozdíl mezi dneškem a dobou před deseti lety je ten, že předtím jsme se ocitli v situaci, kdy jsme my nabízeli své projekty, kdežto dnes se nacházíme v pozici přijímání návrhů. Už nic neorganizujeme sami, vše je ve spolupráci s českými partnery. V případě, jako je Česká republika, kde je velmi široká kulturní nabídka obecně, je lepší seznamovat francouzskou kulturu prostřednictvím akcí, které již existují.“*¹¹⁹ Kulturní program tak nelze nijak zobecnit, neboť záleží na jednotlivých partnerech, každý rok se tak velmi různí. Přece jen ale existují dvě největší kulturní události, které se každoročně opakují, a to Dny Frankofonie, pořádané v březnu, a Festival francouzského filmu, probíhající

¹¹⁸ Kulturní atašé, osobní rozhovor, 27. 3. 2013.

¹¹⁹ Jacquot, osobní rozhovor, 28. 2. 2013.

vždy na konci listopadu. Oba festivaly představují velkou prezentaci francouzské kultury, která tak probíhá jak v budově Institutu, tak i ve spolupráci s českými partnery „mimo její zdi“. Filmový festival, pořádaný již patnáct let, předvádí nejnovější francouzské filmy a pro samotný Institut se jedná o velmi prestižní projekt. Náplní Dnů Frankofonie jsou pak různé kulturní aktivity, podobné festivalům Francouzských aliancí, při kterých se každý může blíže seznámit s francouzskou kulturou prostřednictvím např. koncertů, tématických či degustačních večerů, filmových projekcí, výstav apod.

3 Komplementarita či rivalita?

V minulé kapitole jsme stručně představili francouzské kulturní instituce působící v České republice, jejich fungování a činnost. Nyní se dostáváme ke stěžejní části práce, která se bude zabývat hledáním odpovědi na výzkumnou otázku, zda vztah mezi dvěma typy kulturních center Francie v zahraničí, a to vládou organizovaným kulturním centrem a sítí nezávislých asociací *Alliance française*, je v případě České republiky komplementární či konfliktní. Výzkum vychází především z rozhovorů s řediteli výše představených sedmi kulturních center, působících v České republice.

Vztah IFP a české sítě AF budeme zkoumat opět na základě tří linií, které protínají celou práci, a to z hlediska organizační struktury a z ní plynoucích osobních vztahů, dále ze stránky pedagogické a nakonec z hlediska pořádání kulturních aktivit. Do této kapitoly zařadíme i finanční stránku vztahu, která se stává jeho zcela určujícím faktorem. Z výzkumu totiž vyplývá, že české pobočky AF se v celosvětové síti řadí mezi ty aliance, které jsou určitým způsobem vázané na francouzskou vládu. V případě Francouzských aliancí v České republice se jedná o poskytování dotací francouzské vlády skrze ambasádu Francie v Praze. V této kapitole se tak pokusíme analyzovat všechny souvislosti daného vztahu a v nich nalézt odpověď na otázku, zda mezi těmito kulturními centry v České republice existuje rivalita. Pokud se nebude jednat o přesné citace či parafráze, nebudou obecné informace zvlášť citovány, neboť obecně vyplývají z výzkumu, rozhovorů nebo také z osobních zkušeností autorky.

3.1 Organizační struktura a osobní vztahy mezi řediteli

Nyní se budeme zabývat možnou konkurencí mezi Francouzskými aliancemi v České republice a Francouzským institutem v Praze z hlediska personálního a organizačního. Ovlivňují rozdíly v organizační struktuře a odlišné fungování nějakým způsobem vztahy institucionální i personální mezi oběma typy kulturních institucí? A na jaké úrovni se nachází osobní vztahy mezi řediteli jednotlivých center? Existuje mezi nimi rivalita? Abychom mohli zodpovědět tyto otázky, musíme si znovu připomenout základní charakteristiky francouzských kulturních center působících v České republice a rozdíly v jejich organizaci.

Nejprve začněme tím, co dané dva typy kulturních institucí spojuje: obě centra mají za úkol šířit francouzskou kulturu v zahraničí, a to prostřednictvím výuky francouzského

jazyka a pořádáním kulturních aktivit spojených s francouzskou kulturou pro místní veřejnost. I na tento fakt navazuje daná výzkumná otázka; zda kvůli záměru, který mají IFP i AF společný, mezi nimi existuje konkurence, neboť jejich činnost by se mohla krýt – k čemuž i v celosvětovém modelu dochází.¹²⁰

Důležitým bodem vztahu mezi IFP a AF je však rozdíl v řízení činnosti center. IFP je podřízen francouzské vládě, resp. velvyslanci tuto vládu zastupující v Praze, kdežto česká síť AF představuje šest nezávislých asociací, fungujících na základě zájmu místní komunity (správní rady). Právě tento faktor určuje zásadní odlišnost mezi IFP a AF, která platí i pro celou dvojitou kulturní síť Francie ve světě. Dalším rozdílem mezi oběma typy institucí v České republice je také jejich geografické rozložení; IFP působí v hlavním městě v Praze jako jediná instituce své charakteristiky v České republice, aliance pak nalezneme v šesti různých regionech. Ani jedno kulturní centrum se tak nenachází ve stejném městě ani kraji, což se stává zásadním faktorem pro vztahy mezi jednotlivými institucemi. Tato rozdílná prostředí (pracovní i geografická) pak samozřejmě ovlivňují i náhled na kulturní diplomacii a osobní vztahy mezi řediteli. *„Jestli pracujete v hlavním městě nebo v regionu, to není ta samá práce. Institut má hlavně roli oficiální reprezentace v hlavním městě a v regionech se pak dobře pracuje aliancím, protože jsou založené na místním právu. To není to samé, být asociace a oficiální reprezentativní instituce Francie.“*¹²¹

Odlišná organizační struktura má také velký vliv na činnost kulturního centra. Například rozdíl v počtu zaměstnanců IFP a AF je zcela markantní: IFP zaměstnává přes 60 pracovníků, kdežto AF mají naopak naprosté minimum zaměstnanců, tudíž ředitel často vyřizuje veškerou agendu aliance. *„Vzhledem k tomu, že jsem ředitelka, tak dělám vše. Mám na starosti učitelský sbor, rozvrh hodin, kurzy, iniciativu různých kulturních večerů... Nejsem na to ale sama, pomáhají mi mé asistentky, je to taková týmová práce; já sama bych toho moc nezvládla.“*¹²² Tento fakt ovlivňuje samozřejmě také finanční situace center, která je v případě IFP, jakožto vládou organizovaného a přímo dotovaného kulturního centra Francie v zahraničí, zcela rozdílná od situace neziskových asociací, jimiž AF jsou. Je tedy evidentní, že i finanční stránka se velmi promítá do organizační struktury, a tudíž i do chodu instituce. Ředitelé tak pracují v odlišných prostředích, což následně zase ovlivňuje jejich náhled na kulturní diplomacii a jejich politiku.

¹²⁰ O zdvojeném působení francouzských kulturních center hovoří i parlamentní zpráva představené v první kapitole. (Podrobněji např. in: Rapport d'information n° 428, Gouteyron, 28.) Ředitelé kulturních center Francie v České republice pak v rozhovorech uváděli zejména příklad Španělska, kde rivalita mezi značkou AF a IF je velmi znatelná, především z důvodu působení obou typů center v jednom městě – Madridu.

¹²¹ Ředitelka Francouzské aliance v Pardubicích, v osobním rozhovoru s autorkou, 11. února 2013.

¹²² Ibid.

Na organizační i personální úrovni vztahu hraje důležitou roli koordinátor Francouzských aliancí. Zabývá se činností všech Francouzských aliancí v České republice a má na starosti koordinaci spolupráce jak mezi samotnými aliancemi, tak i sítě AF jako celku s Institutem a velvyslanectvím. Jeho působení však představuje poměrně kontroverzní článek v daném vztahu. Na centrální úrovni v Paříži totiž vzniká kvůli této funkci konflikt mezi *Fondation AF* a francouzským ministerstvem zahraničí, neboť ministerstvo zavedlo pro koordinaci AF v ČR v roce 2006 post V.I. (viz výše). Její obsazení tak skrze osobu kulturního rady zajišťuje ministerstvo samo bez konzultace s *Fondation AF*, díky čemuž mateřská pobočka AF v Paříži tuto funkci neuznává.¹²³ Kontroverze koordinátorského postu však nalezneme i na lokální rovině, v České republice. Hlavní rozporuplnost leží ve faktu, že koordinátor pracuje pro Francouzské aliance, ovšem jeho zaměstnavatelem je ministerstvo, tudíž jeho nadřízeným je kulturní rada, jehož rozhodnutí zásadně ovlivňují práci koordinátora. Z toho plyne závěr, že skrze osobu koordinátora je pro kulturního radu (resp. francouzského velvyslance) možné do činnosti AF v ČR relativně snadno zasahovat. Právě z tohoto důvodu pak mohou právem v prostředí české sítě AF vznikat obavy z možnosti nepřímého, ale silného vlivu ze strany kulturního rady či ambasády na rozhodnutí aliancí, které mají být ze své podstaty existence nezávislé.

Na takto složitou situaci následně navazují osobní vztahy mezi řediteli jednotlivých kulturních center, které jsou všemi výše zmíněnými faktory ovlivněné, a odpověď na otázku, zda mezi nimi existuje určitá konkurence. Nejprve co se samotné sítě AF týče, vztahy mezi jednotlivými řediteli aliancí panují na velmi přátelské úrovni; ředitelé jsou v každodenním kontaktu a několikrát do roka se také scházejí. Totéž se týká i vztahu mezi řediteli AF a současnou koordinátorkou AF; poměry na rovině přátelství ovlivňuje jistě i fakt, že všichni ředitelé českých poboček AF i osoba koordinátora patří k mladé generaci lidí s charakteristikou „cestovatelů-dobrodruhů“. *„Každých 14 dní máme schůzku po skypu... Ted jsme měli víkend team-buildingu, scházíme se každé tři měsíce, hlavně s Violaine [koordinátorkou AF], ale bývá tam i pan Jacquot [kulturní rada]. Spolupracujeme jako celá síť [AF], je to hodně na přátelské bázi.“*¹²⁴ Ve vztahu k současnému kulturnímu radovi pak ze strany ředitelů AF převládá určitý respekt či odstup, důvodem je však spíše než konkurence to vědomí, že svými rozhodnutími může kulturní rada ovlivňovat chod každé aliance, čemuž

¹²³ Vztahy s pařížskou organizací AF samotní ředitelé AF v ČR nehodnotí pozitivně; kromě povinností, které aliance s *Fondation AF* spojují, se od jejích aktivit značně distancují. Naopak ředitel IFP tvrdí, že má výborné kontakty s *Fondation AF*, neboť se s jejími zaměstnanci zná i osobně. Tyto překvapivě obrácené postoje však představují další poměrně složitou problematiku francouzské kulturní sítě v zahraničí, jež není předmětem této práce, proto se jimi nebudeme dále podrobněji zabývat.

¹²⁴ Ředitelka AF v Liberci, osobní rozhovor, 25. 2. 2013.

se samozřejmě chtějí ředitelé AF vyhnout. Tento vztah si pak ale už určuje každá AF a její ředitel, resp. správní rada, sami; ani v jednom případě však nedochází k větším personálním neshodám. Vztah současného kulturního rady směrem k aliancím je odlišný, především ale velmi pozitivní; sám kulturní rada Olivier Jacquot dříve vykonával funkci ředitele ústřední Francouzské aliance v Moldávii. „*Jsme tu v takovém rámci jedné rodiny, která má více dětí. Síť Francouzských aliancí je stejně důležitá jako Institut.*“¹²⁵ V tomto pojetí vztahu zde můžeme cítit možná i jistou nadřazenost ze strany IFP k AF, ovšem charakterizovanou ne konkurencí, ale potřebou jakési ochrany a pomoci „slabšímu“.

Nejlépe tyto vztahy charakterizují slova ředitelů AF, která se víceméně shodovala. „*Pan Jacquot byl také dříve ředitel aliance, on pro aliance dělá vše.*“¹²⁶ Na druhou stranu ale z jiných výpovědí můžeme cítit určitý odstup. „*Institut se zabývá Prahou, v regionech pak už vůbec nepůsobí; každý má svůj terén. Existují tu také rozdílné pohledy na věc, zvolené strategie atd., ale tak tomu je všude. Ambasáda často zapomíná, že aliance jsou především asociace založené na místním právu. To správní rada rozhoduje, ambasáda nemůže říct – dělejte to a to.*“¹²⁷ Obecně však lze shrnout, že i přes zásadní odlišnosti ve fungování a organizační struktuře se na této úrovni nevyskytuje výrazná konkurence mezi Francouzským institutem v Praze a Francouzskými aliancemi v České republice a že osobní vztahy mezi řediteli jednotlivých center panují spíše na přátelské úrovni.

3.2 Jazyková výuka

Další rovinou, podle které lze zkoumat vztahy mezi Francouzským institutem v Praze a Francouzskými aliancemi v České republice, je stanovena pedagogická činnost center. Vzhledem k tomu, že oba typy center výuku francouzštiny uvádí mezi svými oficiálními cíli, vzniká zde otázka, zda se jejich nabídka kurzů nekryje a zda mezi nimi tudíž z tohoto důvodu nedochází ke konkurenci, a to především z hlediska přebírání klientely.

Na této úrovni vztahu najdeme mnoho společného mezi AF i IFP. Z rozhovorů například vyplývá, že profily klientů obou typů center si jsou velmi podobné: jedná se především o ženy a nejčastější věková kategorie studentů se pohybuje od 18 do 35 let. Další společný bod představuje problém klesajícího zájmu o francouzštinu, který probíhá v České republice obecně, a tudíž postihuje oba typy kulturních institucí. Podle údajů jazykové

¹²⁵ Olivier Jacquot, osobní rozhovor, 28. 2. 2013.

¹²⁶ Ředitelka Francouzské aliance v Plzni, v osobním rozhovoru s autorkou, 4. března 2013.

¹²⁷ Ředitel Francouzské aliance v jižních Čechách, v osobním rozhovoru s autorkou, 22. února 2013.

a vzdělávací sekce při IFP zájem o francouzštinu v celém státě stoupal do roku 2009, od té doby však klesá. Například počet žáků základních a středních škol, učících se francouzskému jazyku, se v letech 2009-2013 propadl o 27 %, pro samotné období 2012-2013 dělá tento rozdíl celých 12 %, jak nám ukazuje následující tabulka.

Tabulka 3: Vývoj výuky cizích jazyků na českých základních a středních školách v letech 2001-2013

Počet žáků základních a středních škol v České republice učících se cizí jazyk / školní rok					
Školní rok	angličtina	němčina	francouzština	ruština	Španělština
2001/2002	799 004	586 234	37 864	9 493	8 703
2007/2008	1 020 574	389 094	50 794	27 609	21 168
Vývoj 2001-2007 v procentech	+ 27,7 %	- 33,6 %	+ 34,1 %	+ 190,8 %	+ 143 %
2008/2009	1 047 066	364 125	51 166	35 630	23 719
2009/2010	1 073 988	359 539	49 645	47 120	26 971
2010/2011	1 079 324	348 439	46 522	55 379	27 751
2011/2012	1 073 796	322 682	42 389	56 584	28 001
2012/2013	1 076 713	299 963	37 350	56 812	27 133
Vývoj 2009-2013 v procentech	+ 2,8 %	- 17,7 %	- 27 %	+ 59 %	+ 14,5 %
Vývoj 2012-2013 v procentech	+ 0,3 %	- 7 %	- 12 %	+ 0,4 %	- 3,1 %

(Zdroj: Materiály poskytnuté pro účely práce atašé pro francouzský jazyk v České republice.)

Markantní rozdíl v úbytku studentů pocítují všechny AF,¹²⁸ například ve Francouzské alianci v Ostravě ubylo během posledních čtyř let 300 studentů (z celkových 800 studentů za rok),¹²⁹ podobná situace však postihuje i IFP.¹³⁰ Důvod? „*Těch je mnoho; už jen to, že je krize a francouzština je v České republice především volnočasovou aktivitou, tudíž samozřejmě, že když je méně peněz, tak na prvním místě omezíme zábavu. Zájem o francouzštinu ale klesá obecně ve střední Evropě. Stejný problém mají i Španělé a Němci. Angličtina je stranou samozřejmě.*“^[131]¹³²

Co se však týče velikosti kulturního centra, který se v tomto kontextu odvíjí od počtu studentů, zde jsou viditelné rozdíly nejen mezi IFP, jakožto oficiální reprezentativní institucí

¹²⁸ Přesné údaje o úbytku studentů ve francouzských kulturních institucích v České republice nebyly pro účely práce poskytnuty, práce tak vychází z obecných čísel zmíněných během osobních rozhovorů s jednotlivými řediteli institucí.

¹²⁹ Ředitel AF v Ostravě, osobní rozhovor, 26. 2. 2013.

¹³⁰ Ředitelka kurzů IFP, osobní rozhovor, 27. 3. 2013.

¹³¹ Viz Tabulka 3.

¹³² Koordinátorka AF v ČR, osobní rozhovor, 21. 2. 2013.

sídlící v hlavním městě, a aliancemi, působícími ve městech regionálních, ale i mezi aliancemi samotnými.

Tabulka 4: Počet studentů za rok 2012 ve francouzských kulturních centrech v České republice

Kulturní centrum	Počet studentů
AF de Liberec	102
AF de Bohême du Sud	296
AF de Pardubice	315
AF de Plzeň	405
AF d'Ostrava	563
AF de Brno	589
IF de Prague	2470*

* Počet studentů IFP zahrnuje pouze kurzy ve skupinách, nikoliv kurzy individuální apod.

(Zdroj: Materiály poskytnuté pro účely práce koordinátorkou Francouzských aliancí v České republice; ředitelka kurzů IFP, osobní rozhovor, 27. 3. 2013.)

Z výzkumu vyplývá, že kromě finanční krize a samozřejmě i geografického rozložení center v republice ovlivňují počet studentů i další faktory jako např. velikost města, jeho zájmy, velikost tamní frankofonní/frankofilní komunity atd. *„To fungování je odlišné, každá aliance je jiná, v jedné nebude fungovat přesně to, co bude fungovat v jiné. Já jsem v Liberci jednu chvíli pobývala a vím, že to [město je] spíše orientované na sport.“*¹³³ *„Je krize, lidé šetří, takže mám samé odpovědi – no já jsem si vybral spíš sport... Takže [Liberec] je město sportu. Na vysoké škole tady [Technická univerzita Liberec; pozn. autorky] už taky není francouzská sekce, francouzské gymnázium už úplně končí... [Naopak] v Brně je obrovská univerzita [Masarykova univerzita; pozn. autorky], tou francouzštinou je Brno prolezlé...“*¹³⁴

Je tedy možné, aby si Francouzské aliance a Francouzský institut v České republice konkurovaly z hlediska výuky francouzského jazyka, vzhledem k tomu, že mají stejnou klientelu a že se zároveň z důvodu klesajícího počtu studentů snaží přitáhnout zájemce o francouzštinu? Z výzkumu vyplývá, že v tomto ohledu se mezi institucemi jistá rivalita vyskytuje. Pokud se klient rozhoduje mezi kurzem francouzštiny na dvou různých institucích, jistě hraje důležitou roli cena daného kurzu. Podle respondentů rozhovorů je ale takových případů naprosté minimum, jedná se spíše o výjimky. Na druhou stranu se však klienti často rozmyšlí, ve kterém centru budou skládat jazykové zkoušky, jež jsou pro kulturní instituce také finančním přínosem. *„U nás v Liberci, tím, že je to blízko Praze a hodně studentů jezdí studovat do Prahy, tak... Je to taková určitá konkurence si myslím, i co se týče [zkoušek]*

¹³³ Ředitelka Francouzské aliance v Brně, v osobním rozhovoru s autorkou, 20. února 2013.

¹³⁴ Ředitelka AF v Liberci, osobní rozhovor, 25. 2. 2013.

*DELFL, že když si dají kurz tam, tak tu zkoušku pak taky.*¹³⁵ Podle výsledků výzkumu dochází k tomuto typu konkurence především mezi centry Praha-Liberec, Praha-Plzeň, Praha-Brno či Brno-Ostrava, a to především z důvodu jejich geografické blízkosti (cena zkoušky je stejná, nehraje tudíž roli). Setkáme se ale i s příklady jako Ústí nad Labem nebo Hradec Králové; posledně jmenované město je velmi frankofilní,¹³⁶ nedisponuje ale žádným francouzským kulturním centrem,¹³⁷ tudíž si případní zájemci mohou vybírat mezi Libercem, Pardubicemi či Prahou.

Ve vztahu na pedagogické úrovni můžeme však nalézt i jistou spolupráci, která probíhá samozřejmě nejen mezi aliancemi samotnými, ale především pak ze strany IFP k AF. Jedná se například o spolupráci AF jakožto zkušebních center zkoušek DELF-DALF s jazykovou a vzdělávací sekci IFP.¹³⁸ Do této roviny výzkumu se navíc opět promítá finanční stránka vztahu. Ambasáda totiž dotuje například výbavu učeben Francouzských aliancí, na jejíž úroveň by AF samy nemohly finančně dosáhnout,¹³⁹ či koordinátorka AF organizuje z peněz francouzského ministerstva zahraničí (a částečně i *Fondation AF*) různá pedagogická a jiná školení pro ředitele aliancí.¹⁴⁰ Zajímavá je zde také například snaha vytvářet společný propagační materiál pro výuku francouzského jazyka na aliancích. Za iniciativou projektu stojí IFP (resp. velvyslanectví), který se na společné reklamě kurzů AF angažuje finančně. I toto hledisko je potřeba zahrnout do odpovědi na výzkumnou otázku.

Konkurence v oblasti pedagogické činnosti tedy, podle výsledků výzkumu, existuje jak mezi aliancemi, tak i mezi jednotlivými aliancemi a Institutem. Její existence je však, spíše než rozdílnou značkou, dána geografickou blízkostí některých center. Obecně se však nejedná o zásadní rivalitu, která by narušovala vztahy mezi centry a jejich spolupráci v pedagogické oblasti, v níž existují prvky komplementarity. Vztah na této úrovni nejlépe charakterizují slova ředitelky Francouzské aliance v Brně: *„Rivalita... Tak zdravá rivalita možná ano... Maximálně může [někdo] přemýšlet nad tím, kde složí mezinárodní zkoušku DELF-DALF. Bud' je třeba z Ostravy a může jí složit tam, nebo je mezi Ostravou a Brnem a může se rozhodnout. [Jinak] ne, protože pokud studenti studují v Brně, tak se zapíšíou*

¹³⁵ Ředitelka AF v Liberci, osobní rozhovor, 25. 2. 2013.

¹³⁶ Ibid.

¹³⁷ V Hradci Králové působí Francouzsko-český klub, který je však zájmovým sdružením, tudíž nepředstavuje oficiální kulturní centrum Francie ve městě.

¹³⁸ Koordinátorka AF v ČR, osobní rozhovor, 21. 2. 2013.

¹³⁹ Nákup interaktivních tabulí pro všechny AF, financování rekonstrukce prostor AF de Brno apod. Ředitelka AF v Brně, osobní rozhovor, 20. 2. 2013. Ředitelka AF v Liberci, osobní rozhovor, 25. 2. 2013.

¹⁴⁰ Koordinátorka AF v ČR, osobní rozhovor, 21. 2. 2013.

do kurzu tady, i když jsou z Prahy. V tom není žádný problém, že bychom si odebírali studenty... Nikdy jsem nad tím nepřemýšlela.“¹⁴¹

3.3 Kulturní aktivity

Na otázku, zda v kulturní sféře činnosti Francouzského institutu v Praze a Francouzských aliancí v České republice existuje určitá konkurence (např. ve smyslu konkurence značky, která z nich pořádá lepší typ kulturních aktivit apod.), si můžeme odpovědět rovnou: rivalitu mezi nimi zde nenajdeme. Naopak, v této oblasti spolu oba typy institucí spolupracují nejužší. Promítá se zde totiž, spíše než rozdíl ve fungování obou typů center, především finanční stránka jejich vztahu. Daný výsledek výzkumu si tedy nyní vysvětleme podrobněji.

Vzhledem k tomu, že Francouzské aliance představují neziskové organizace, ze svých příjmů sotva pokryjí platy zaměstnanců a chod instituce jako takové; na kulturní záležitosti jim tak zbývá minimum peněz. Aliance se proto snaží organizovat menší kulturní večírky, které je finančně tolik nezatěžují, za to však je tato práce náročná pro samotné ředitele aliancí i jejich další zaměstnance. „My [v Ostravě] máme politiku, řekněme, pořádání čtyř, pěti událostí za měsíc. A to událostí, které nás stojí málo, většinou dokonce nic. Problém však je, že to znamená hodně [osobní] investice, protože je potřeba vše připravit, povzbudit, [když] jsme unavení... Jestli máš vedle toho svůj osobní život, tak je to složité. Já začínám svůj den v devět ráno a vracím se domů v osm večer. Ale to pak záleží, každý [má] svou politiku, každý ředitel jedná podle svého.“¹⁴² Z této výpovědi ale vyplývá, že každá aliance volí jinou strategii. „My [v Českých Budějovicích] teď preferujeme raději velké události, které jsou více oficiální, než rychle zorganizovat jeden koncert pro 50 lidí, na který potom zapomeneme, a přitom je drahý...“¹⁴³ Pokud ale chtějí AF pořádat kulturní události širšího rozměru, jsou závislé na pomoci Institutu, a to především té finanční. „Francouzské aliance mají velmi málo prostředků, především co se kultury týče. [A vzhledem k tomu, že] máme málo peněz na organizování kulturních událostí, nejčastěji získáváme možnost kvality od Institutu.“¹⁴⁴ Finance tak představují největší problém českých poboček AF; vzhledem ke snižování rozpočtu ze strany francouzské vlády budou totiž Francouzské aliance v České republice nově

¹⁴¹ Ředitelka AF v Brně, osobní rozhovor, 20. 2. 2013.

¹⁴² Ředitel AF v Ostravě, osobní rozhovor, 26. 2. 2013.

¹⁴³ Ředitel AF v jižních Čechách, osobní rozhovor, 22. 2. 2013.

¹⁴⁴ Koordinátorka AF v ČR, osobní rozhovor, 21. 2. 2013.

do ledna 2013 dostávat pouze dotace na provoz a již ne na samotnou složku kulturních aktivit.¹⁴⁵

IFP si naopak může dovolit kulturní aktivity značně většího rozsahu, a to především z toho důvodu, že peníze z francouzského rozpočtu, vládou přidělené na francouzskou zahraniční kulturní činnost, jdou přímo prostřednictvím ambasády do rozpočtu Institutu. Ale právě proto se i jeho týká problém snižování dotací, které pak nejvíce ovlivňuje kulturní činnost Institutu. *„Když se podíváš na procenta z rozpočtu, co je určeno na šíření francouzštiny ve světě, tak je to jedno procento. Jedno procento z celého rozpočtu [Francie]. [Například] vojáci ve výsluže dostávají více peněz, než instituty v zahraničí. [Navíc] 80 % těchto peněz pak jde do velkých institucí, tudíž zůstane jen velmi málo pro ten zbytek. [A k tomu] se bohužel peníze odebírají, protože je nemáme ani ve Francii; první věc, které se [snižování rozpočtu] vždy týká, je kultura. A sahat na kulturu přímo ve Francii je složité, [takže se to týká především] kultury v zahraničí.“*¹⁴⁶ Přesto si ale může IFP dovolit kromě vlastního kinosálu, kavárny či galerie udržovat i celé oddělení pro kulturu. Na první pohled je tak jasné, že finanční stránka má největší vliv na kulturní aktivity jednotlivých center.

Do vztahu v rámci kulturní činnosti IFP a AF v České republice se dále velmi promítá fakt sloučení funkcí kulturního rady a ředitele Institutu. SCAC se totiž stará o celkovou prezentaci francouzské kultury v dané zemi, proto se snaží spolupracovat mj.¹⁴⁷ i s AF působícími v regionech; a vzhledem k tomu, že kulturní rada zároveň vykonává post ředitele Institutu, činnost IFP se tak protíná s činností AF skrze koordinaci SCAC. Navíc se zde projevuje i vliv samotné osoby velvyslance, který určuje preference politiky kulturní prezentace. *„Ambasáda není povinována dávat aliancím peníze, v mnoha zemích tomu tak není. My tady máme velké štěstí, že můžeme přijímat dotace z Francie. Je to strategický výběr velvyslance říci – je potřeba prezentovat Francii v regionech.“*¹⁴⁸

Zájem o spolupráci v kulturní činnosti IFP a AF v ČR se nachází na obou stranách. Poměr mezi žádostmi ze strany AF o kulturní spolupráci s IFP a kontaktu IFP směrem k AF se svou kulturní nabídkou je vyrovnaný, ve výsledku ale jednoznačně převládá poskytování kulturních možností Institutu aliancím. V této oblasti vztahu se pak nejvíce angažuje koordinátor AF; právě zde probíhá veškerý kontakt aliancí s Institutem. Kromě kulturní spolupráce AF-IFP pak tato funkce také představuje důležitou křižovatku kontaktu a kulturní

¹⁴⁵ Ředitel AF v Ostravě, osobní rozhovor, 26. 2. 2013.

¹⁴⁶ Ředitel AF v Ostravě, osobní rozhovor, 26. 2. 2013.

¹⁴⁷ IFP/SCAC v České republice totiž podporuje nejen AF, ale také Francouzsko-české kluby, francouzská gymnázia či francouzské sekce při gymnáziích ad.

¹⁴⁸ Ředitel AF v jižních Čechách, osobní rozhovor, 22. 2. 2013.

spolupráce mezi jednotlivými pobočkami AF. Francouzské aliance se spolu s aktuální koordinátorkou v posledním roce rozhodly organizovat velké projekty společně, a to především za účelem snížení nákladů pro každou alianci. Tato strategie se zatím zdá velmi úspěšná. „*Snažíme se co nejvíce organizovat turné, když máme společné náklady, takže buď nám nabídne něco koordinace, nebo Fondation AF v Paříži, anebo my individuálně nabízíme celé síti [AF] umělce, protože jsme v každodenním kontaktu...*“¹⁴⁹ Kromě spolupráce pak, ať již v rámci sítě AF nebo AF s IFP, organizuje samozřejmě také každé kulturní centrum určité kulturní aktivity samostatně.

Z výzkumu v oblasti kulturní činnosti francouzských center v České republice tak vyplývá, že vztah IFP a AF v České republice je z tohoto hlediska jednoznačně komplementární. Spíše než možná konkurence mezi nimi, která evidentně neexistuje, se stává zajímavým tématem vztah obou typů center z hlediska financí a případná závislost, která by mezi nimi z tohoto důvodu mohla vzniknout. Právě proto je potřeba do analýzy vztahu Francouzského institutu v Praze a Francouzských aliancí v České republice zařadit i rovinu finanční a přiblížit její souvislosti.

3.4 Finance a závislost

V předešlé kapitole jsme již nastínili, že Francouzské aliance v České republice, jakožto neziskové organizace, si nemohou ze svých příjmů příliš dovolit organizování velkých kulturních událostí (typu festivalu francouzské kultury). Dostávají proto jistou část dotací francouzské vlády, jež je určena na šíření francouzského jazyka a kultury v zahraničí obecně. Znovu je ale potřeba zdůraznit, že se tak děje především díky zájmu francouzského velvyslance v České republice, což se stává důležitým bodem vztahu AF a IFP. „*Ambasáda opravdu stojí za námi. Ale jestliže [ze strany ambasády] snižují subvence, tak to není jejich chyba, to ministerstvo dává méně peněz. Kdyby mohli, tak by nám poskytli více. Jedná se o zvláštnost [příkladu] České republiky, takto tomu není v jiných zemích, kde jsem pracovala nebo [systém] viděla.*“¹⁵⁰

Pojďme si nyní alespoň stručně nastínit finanční chod francouzských kulturních institucí v České republice. Vzhledem k tomu, že oba typy mají podobný systém příjmů, představíme jej společně. Rozpočet kulturních center sestává kromě dotací francouzské vlády

¹⁴⁹ Ředitel AF v jižních Čechách, osobní rozhovor, 22. 2. 2013.

¹⁵⁰ Ředitelka AF v Plzni, osobní rozhovor, 4. 3. 2013.

také z tzv. samofinancování. Definice samofinancování se může lišit; v její čisté podobě se jedná o aktivity, které instituce pořádá a ze kterých sama získává určité příjmy. Tuto složku zde představují především příjmy z kurzů francouzštiny, ale třeba i z kulturních aktivit, pokud dané centrum zavádí vstupní poplatky, a dalších. Spornou složkou čistého samofinancování se pak stává sponzoring,¹⁵¹ my jej zde ale do jeho definice zahrneme, neboť zde nahlížíme na samofinancování centra z hlediska jeho „samostatnosti“ vůči dotacím vlády. Každé kulturní centrum tak disponuje různou mírou samofinancování a závislosti na dotacích, jak ukazuje následující tabulka.

Tabulka 5: Procentuální podíl samofinancování a dotací v rozpočtu francouzských kulturních institucí v České republice*

	AF de Bohême du Sud	AF de Brno	AF de Liberec	AF d'Ostrava	AF de Pardubice	AF de Plzeň	IF de Prague
samofinancování	60 %	85 %	60 %	80 %	40 %	75 %	45 %
dotace	40 %	15 %	40 %	20 %	60 %	25 %	55 %

* Údaje v procentech pocházejí z odhadů ředitelů jednotlivých institucí poskytnutých v rozhovorech, přesná čísla nebyla pro účely práce poskytnuta.

(Zdroj: Ředitelé kulturních institucí Francie v České republice, v osobních rozhovorech s autorkou, únor-březen 2013.)

Cílem francouzské vlády v rámci restrukturalizace kulturní sítě v zahraničí, a také důvodem postupného snižování jejích subvencí, je docílit stoprocentního samofinancování všech francouzských kulturních center v zahraničí. A to se netýká jen vládou organizovaných institutů, ale také Francouzských aliancí, neboť již téměř polovina všech AF na světě je finančně vázaná na francouzskou vládu.¹⁵² AF v ČR tedy tvoří tu část poboček světové sítě AF, které jsou na francouzskou vládu takto smluvně napojené. „Dotace z ambasády [pro jednotlivé AF] se snižují každý rok o 20 % vzhledem k předešlému roku. Cílem je dosáhnout samofinancování, což je prakticky nemožné. Bude potřeba najít buď mecenáše, nebo veřejné či soukromé sponzory, ale s krizí to není vůbec lehké.“¹⁵³

Vzhledem k této úzké finanční, a v českém případě tudíž i kulturní spolupráci jsou pak AF v ČR povinovány informovat kulturního radu o svých aktivitách, jejich vývoji, předávat i jejich hodnocení, číselné bilance či vysvětlovat své priority. Kvůli finančním dotacím jsou tak AF de facto závislé na ambasádě, resp. IFP. Prakticky by tomu tak mělo být pouze z finančního hlediska, z analýzy výzkumu ale vyplývá, že právě finance nejvíce ovlivňují

¹⁵¹ Ředitel AF v Ostravě, osobní rozhovor, 26. 2. 2013.

¹⁵² 445 Francouzských aliancí z celkových 968 poboček na světě. Viz první kapitola.

¹⁵³ Ředitelka AF v Plzni, osobní rozhovor, 4. 3. 2013.

činnost všech center. Nezávislost značky AF je tak v České republice značně vychýlena, což dokládají i slova samotného kulturního rady: „*Prioritou jsou kurzy. [Každý ředitel aliance rozhoduje podle svého,] já pouze dohlížím. [ale] jestliže organizujete příliš mnoho kultury na úkor kurzů, tak utáhnu kohoutek. Protože když máte dotace, tak to musí být velmi jasně nalinkované. Na druhou stranu se ale jedná pouze o peníze, [aliance] mají každá svou autonomii.*“¹⁵⁴ Postoj AF k této kontroverzní situaci nejlépe vystihuje ředitel Francouzské aliance v jižních Čechách: „*Všechna rozhodnutí záleží jen a jen na nás. Jestliže se správní rada rozhodne říct – už nechceme nic mít s Institutem, chceme jen pořádat malé aktivity bez jakéhokoliv vztahu s nimi – tak to lze. Ale ztratíme tím subvence. A to není v našem zájmu.*“¹⁵⁵

Z výzkumu však vyplývá, že závislost se neodehrává pouze ve směru AF-IFP, ale že také Institut je svým způsobem závislý na AF. Tentokrát však ne finančně, ale jistým způsobem funkčně. „*Pro [IFP] jsme takový poslední ochranný val. Kdyby všechny aliance zmizely, nezbylo by tu nic jiného než Institut. A kdyby tu nebyl tento ochranný val, byl by to IFP, kdo by začal mít problémy, protože se ruší i instituty. Takže dokud tu budou aliance, znamená to pro ně určitou bariéru.*“¹⁵⁶ „*Myslím si, že se jedná o společný zájem, každý ve vztahu získá [něco] od toho druhého. My jsme [sice] mnohem více závislí na IFP než oni, protože nám přelévají dotace. Oni jsou [ale také] závislí na nás, když chtějí něco pořádat v regionu. Je to takový vztah zájmu.*“¹⁵⁷ Z důvodu finanční závislosti AF na IFP, resp. ambasádě, a zároveň i IFP na činnosti AF v regionech lze celý výzkum shrnout závěrem, že vztah mezi danými dvěma typy kulturních center Francie v zahraničí v případě České republiky vykazuje minimální znaky konkurence, je tedy především komplementární.

¹⁵⁴ Jacquot, osobní rozhovor, 28. 2. 2013.

¹⁵⁵ Ředitel AF v jižních Čechách, osobní rozhovor, 22. 2. 2013.

¹⁵⁶ Ředitel AF v Ostravě, osobní rozhovor, 26. 2. 2013.

¹⁵⁷ Ředitel AF v jižních Čechách, osobní rozhovor, 22. 2. 2013.

Závěr

Odpověď na výzkumnou otázku lze určit zcela jednoznačně: vztah dvou hlavních kulturních institucí Francie v zahraničí, a to vládou organizovaného *Institut français* a na francouzské vládě nezávislé sítě asociací *Alliance française*, je v českém případě komplementární. Výsledky výzkumu tak z velké části vyvrací všechny čtyři hypotézy, jež jsme si v úvodu stanovili. Základní předpoklad, a to že dvě odlišné značky francouzských kulturních center v České republice jsou z různých důvodů v konkurenčním vztahu, byl jasně vyvrácen všemi řediteli daných kulturních institucí. Zajímavé je, že téměř všichni respondenti použili slova „ne, vůbec ne“, pokud se téma rozhovoru stočilo na možnost rivality mezi IFP a AF v ČR. Jednotlivé výpovědi, podávající důvod této neexistence konkurence, jsme již ve většině případů představili výše, nyní tedy shrneme důležité výsledky výzkumu v rámci analýzy dalších hypotéz.

První předpoklad platí jen částečně. Druhá kapitola potvrzuje, že české pobočky sítě AF opravdu představují spíše malá kulturní centra působící v regionálních městech a že jejich činnost, resp. řízení, probíhá odděleně a nezávisle na velvyslanectví Francie a IFP. Z třetí kapitoly však následně vyplývá, že nezávislost se týká především roviny organizační, co se ale pedagogické a kulturní roviny týče, nezávislost zde již není zcela evidentní. Mezi AF a IFP totiž probíhá úzká spolupráce, především v oblasti kulturních aktivit a finančních otázek, díky čemuž velvyslanectví Francie může činnost AF ovlivňovat. Vše se ale děje se souhlasem ředitelů a správních rad jednotlivých AF, který může každá aliance změnit. Obecně tak lze shrnout, že české pobočky AF jsou z hlediska řízení instituce nezávislé, ovšem rozhodnutí jejich ředitelů a správních rad ohledně činnosti pedagogické a kulturní jsou často ovlivněna postoji IFP a ambasády, jež ale ředitelé AF považují za společný zájem.

Druhá hypotéza předpokládá, že Francouzský institut v Praze se o činnost AF v regionech nezajímá a že se zaměřuje pouze na území hlavního města, je výsledky výzkumu zcela vyvrácen. Z důvodu spojení funkcí ředitele IFP a kulturního rady se totiž propojily zájmy Institutu se zájmy kulturního oddělení při velvyslanectví. To znamená, že IFP již nepořádá své kulturní aktivity pouze na území Prahy, ale že i činnost SCAC, jež zajišťuje kulturní reprezentaci Francie na celém území České republiky, je představována pod značkou IFP. A vzhledem k tomu, že v České republice již dlouhodobě velvyslanectví značně podporuje kulturní aktivity jakýchkoliv francouzských kulturních center aj. v regionech, tak kulturní rada úzce spolupracuje právě s Francouzskými aliancemi. Vztah IFP k AF pak sám

kulturní rada přirovnal k rodině s více dětmi.¹⁵⁸ Oba články sice jsou nepostradatelné, ovšem tento vztah je přeci jen poněkud asymetrický, neboť bez pomoci IFP a ambasády by české pobočky sítě AF pravděpodobně nepřežily. A to není ani v zájmu samotného Institutu, protože i on je svým způsobem závislý na činnosti aliancí v regionech, které by samotný IFP, resp. SCAC, mohl pokrýt jen obtížně.

Třetí předpoklad, jenž vychází především z parlamentních zpráv v první kapitole představených, tvrdí, že by pobočky AF měly představovat z hlediska své podstaty nezávislosti „úspěšnější“ značku. Tuto „úspěšnost“ lze jen těžko měřit, neboť zde může být zahrnuto mnoho různých faktorů, jež tato práce nemůže posoudit; můžeme však zde alespoň představit ty, které z výzkumu českého prostředí vyplývají. Jednotliví aktéři daných rozhovorů se ve svých výpovědích shodují, že nelze tyto dva typy kulturních institucí porovnávat a říci, který funguje lépe. *„Žádný model není ideální, oba mají své výhody a nevýhody.“*¹⁵⁹ *„Není mezi námi konkurence, protože nemáme stejný základ. Oni [IFP] působí především na poli diplomatickém, politickém, nemůžeme porovnávat tyto dva [typy]. To není to samé, být asociace a oficiální reprezentativní instituce Francie, je v tom rozdíl. A je dobře, že existují oba dva.“*¹⁶⁰ V českém případě však nelze, co se jistě „úspěšnosti“ týče, opomenout finanční problémy českých poboček AF, které v některých případech hraničí až s nebezpečím zániku. Kvůli potřebným dotacím pak následně aliance ztrácejí část své nezávislosti. Hypotézu tak nelze zcela jednoznačně potvrdit, neboť nelze říci, že kulturní centra typu AF fungují v českém případě lépe než IF.

Vztah mezi Francouzským institutem v Praze a Francouzskými aliancemi v České republice nejlépe vystihují následující slova: *„Je to česká zvláštnost, není tomu tak v jiných zemích, kde jsem pracovala nebo kde jsem [systém francouzské kulturní sítě] viděla... Francouzské aliance a Francouzský institut tady [v ČR], je to výjimečné, ale my spolupracujeme. Nekonkurujeme si, pomáháme si. Institut aliancím, aliance Institutu.“*¹⁶¹ Z výzkumu tak vyplývá následující závěr: český model kulturní diplomacie Francie vykazuje jistá specifika, mezi něž patří především komplementární vztah dvou typů francouzských kulturních center v zahraničí. V daném modelu existují jisté střety zájmů (např. ve funkci koordinátora AF v ČR, ve výuce jazyka apod.), ovšem mezi IFP a AF v ČR probíhá úzká spolupráce, kterou případné střety příliš nenarušují a jež je vzájemně prospěšná.

¹⁵⁸ Jacquot, osobní rozhovor, 28. 2. 2013.

¹⁵⁹ Koordinátorka AF v ČR, osobní rozhovor, 21. 2. 2013.

¹⁶⁰ Ředitelka AF v Pardubicích, osobní rozhovor, 11. 2. 2013.

¹⁶¹ Ředitelka AF v Plzni, osobní rozhovor, 4. 3. 2013.

Summary

The bachelor thesis deals with the French cultural diplomacy and specifically its realisation in the Czech Republic. The French cultural diplomacy is characterised by some specific signs, among them a strong role of the state in its full-filling or the vast cultural net abroad. This unequalled net is constituted of two types of cultural institutions. The first is *Instituts français*, which are centres organised by the French government, the second is represented by the net of associations *Alliances françaises* whose branches are dispersed all over the world and which are independent on the French government. This double-structured French cultural system in the world becomes the main topic of the thesis, concentrated on the case of the Czech Republic and the French institutions acting there.

Within the Czech model, the French culture is represented by both of the types: by a single *Institut français de Prague* (hereinafter IFP), attached to the French embassy in Prague, and six *Alliances françaises* (hereinafter AF), independent on each other, even on the embassy representing the French government. The aim of the thesis is to find out whether the relationship of *Institut français* and *Alliance française* is in the Czech case complementary or conflicting. After introducing the general topic of the cultural diplomacy and its French model, the thesis is focused on describing the functioning and acting of the French cultural institutions in the Czech Republic. Subsequently, in its main part, the thesis tries to find the answer for the research question dealing with the three levels of the relationship: the functioning and the personal relations within directors of the centres, next the language education and finally the cultural activities.

The research, made up mainly from interviews with directors of each centre, came to a conclusion that the Czech case of interacting of the two types of French cultural institutions is complementary. Although some collisions are caused by different views on the realisation of the cultural diplomacy or by different surroundings of each centre etc., all six AF and IFP cooperate together which represents the main specific sign of the Czech model. The research also proves some interesting points of the relationship such as a controversial work of the coordination of AF in the Czech Republic that is managed by the cultural department of the embassy in Prague, or the will of the embassy to support activities of every AF to promote the French culture in various regions. Thanks to this last point, the AFs receive subsidies of the French government given for the promotion of the French culture abroad, so in the Czech case mainly for IFP. Another important element

of the relationship is represented by the fusion of offices of the cultural department and the direction of IFP to one person. Thanks to this unification, the acting of the director of IFP, also as the cultural councillor, is projected to the activities of the AFs.

The relationship of IFP and AF in the Czech Republic indicates a kind of reliance of one centre on each other. The AFs, officially completely independent on the government (so the embassy), are in the Czech case independent in their direction but the activities concerning finances, the AFs are highly dependent on IFP and the embassy. However, the reliance is not only uni-directional. The outcomes of the research show also a certain dependence of IFP on the AFs as for the promotion of the French culture beyond Prague which is one of important goals of the cultural department of the embassy. So the main conclusion of the research is that the relationship of IFP and AF in the Czech Republic is not only complementary but also that the close cooperation is mainly mutually beneficial.

Použitá literatura

Prameny

Rozhovory (chronologicky)

Ředitelka Francouzské aliance v Pardubicích, v osobním rozhovoru s autorkou, 11. února 2013.

Ředitelka Francouzské aliance v Brně, v osobním rozhovoru s autorkou, 20. února 2013.

Koordinátorka Francouzských aliancí v České republice, v osobním rozhovoru s autorkou, 21. února 2013.

Ředitel Francouzské aliance v jižních Čechách, v osobním rozhovoru s autorkou, 22. února 2013.

Ředitelka Francouzské aliance v Liberci, v osobním rozhovoru s autorkou, 25. února 2013.

Ředitel Francouzské aliance v Ostravě, v osobním rozhovoru s autorkou, 26. února 2013.

Olivier Jacquot (ředitel Francouzského institutu v Praze, kulturní rada), v osobním rozhovoru s autorkou, 28. února 2013.

Ředitelka Francouzské aliance v Plzni, v osobním rozhovoru s autorkou, 4. března 2013.

Ředitelka kurzů na Francouzském institutu v Praze, v osobním rozhovoru s autorkou, 27. března 2013.

Kulturní atašé a zástupkyně ředitele Francouzského institutu v Praze, v osobním rozhovoru s autorkou, 27. března 2013.

Legislativní dokumenty (chronologicky)

Rapport d'information n° 2924 déposé par la commission des Affaires étrangères sur les centres culturels français à l'étranger, Dauge, Y. (rapporteur), Assemblée nationale, 2001. (Dostupné na: <http://www.assemblee-nationale.fr/11/rap-info/i2924.asp>. Staženo dne 30. 1. 2013.)

Rapport d'information n° 91 fait au nom de la commission des Affaires culturelles (1) sur la stratégie d'action culturelle de la France à l'étranger, Duvernois, L. (rapporteur), Sénat, 2004. (Dostupné na: <http://www.senat.fr/rap/r04-091/r04-091.html>. Staženo dne 28. 1. 2013.)

Rapport d'information n° 428 fait au nom de la commission des Finances, du contrôle budgétaire et des comptes économiques de la Nation (I) sur l'action culturelle de la France à l'étranger, Gouteyron, A. (rapporteur), Sénat, 2008. (Dostupné na: <http://www.senat.fr/rap/r07-428/r07-428.html>. Staženo dne 31. 1. 2013.)

Rapport d'information n° 458 sur la réforme de l'action culturelle extérieure, Legendre, J., Rohan, J., (rapporteurs), Sénat, 2009. (Dostupné na: <http://www.senat.fr/rap/r08-458/r08-458.html>. Staženo dne 1. 2. 2013.)

Projet de loi n° 582 relatif à l'action extérieure de l'Etat, Kouchner, B., Sénat, 2009. (Dostupné na: <http://www.senat.fr/leg/pjl08-582.html>. Staženo dne 2. 2. 2013.)

Loi n° 2010-873 du 27 juillet 2010 relative à l'action extérieure de l'Etat. (Dostupné na: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000022521532>. Staženo dne 3. 2. 2013.)

Décret n° 2010-1695 du 30 décembre 2010 relatif à l'Institut français. (Dostupné na: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000023332301>. Staženo dne 3. 2. 2013.)

Avis n°254 présenté au nom de la commission des Affaires étrangères sur le projet de loi de finances pour 2013, Tome II, Action extérieure de l'Etat, Loncle, F. (rapporteur), Assemblée Nationale, 2012. (Dostupné na: <http://www.assemblee-nationale.fr/14/budget/plf2013/a0254-tii.asp>. Staženo dne 14. 2. 2013.)

Další primární zdroje

Asistentka ředitelky Francouzské aliance v Pardubicích, e-mailová zpráva adresovaná autorce, 20. března 2013.

Koordinátorka Francouzských aliancí v České republice, e-mailová zpráva adresovaná autorce, 8. dubna 2013.

Materiály poskytnuté pro účely práce ataše pro francouzský jazyk v České republice.

Materiály poskytnuté pro účely práce koordinátorkou Francouzských aliancí v České republice.

Literatura

Berthier Emmanuelle, Pezza Franck, „Od Jana Husa k Pierru Emmanuelovi. Několik iniciativ na podporu disidenství“ in *Z historie Francouzského institutu v Praze*, ed. Mathieu Braunstein et al. (Praha: edice Štěpánská, 1993).

Chaubet François, *La politique culturelle française et la diplomatie de la langue. L'Alliance française (1883-1940)* (Paris: L'Harmattan, 2006).

- Ehret Henri, „Obnovení činnosti 1965-1971“, in *Z historie Francouzského institutu v Praze*, ed. Mathieu Braunstein et al. (Praha: edice Štěpánská, 1993).
- Gienow-Hecht Jessica C. E., Donfried Mark C., eds., *Searching for a Cultural Diplomacy* (New York: Berghahn Books, 2010).
- Girard Marcel, „Likvidace Francouzského institutu 1945-1951“, in *Z historie Francouzského institutu v Praze*, ed. Mathieu Braunstein et al. (Praha: edice Štěpánská, 1993).
- Grefe Xavier, Pflieger Sylvie, *La politique culturelle en France* (Paris: La Documentation française, 2009).
- Hnilica Jiří, *Francouzský institut v Praze 1920-1951. Mezi vzděláním a propagandou* (Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009).
- Lane Philippe, *Présence française dans le monde. L'action culturelle et scientifique* (Paris: La Documentation française, 2011).
- Lenderová Milena, „Čechy frankofilské: Alliance française v Čechách v letech 1886-1951“ (habilitační práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1994).
- Lombard Alain, „Les acteurs de l'action culturelle extérieure“, in *La culture française dans le monde 1980-2000. Les défis de la mondialisation*, ed. Chaubet François (Paris: L'Harmattan, 2010).
- Marès Antoine, „Institut Ernesta Denise. Miniaturní univerzita“, in *Z historie Francouzského institutu v Praze*, ed. Mathieu Braunstein et al. (Praha: edice Štěpánská, 1993).
- Nye Joseph S., *Soft power. The means to succes in world politics* (New York: Public Affairs, 2004).
- Raymond de Jean-François, *L'action culturelle extérieure de la France* (Paris: Les Etudes de La Documentation française, 2000).
- Reznikow Stéphane, „Předchůdkyně Francouzského institutu. Alliance française v Praze 1886-1914“, in *Z historie Francouzského institutu v Praze*, ed. Mathieu Braunstein et al. (Praha: edice Štěpánská, 1993).
- Reznikow Stéphane, „Francouzské gymnázium v Praze, dvojjazyčné sekce. Bohatá kulturní spolupráce“, in *Z historie Francouzského institutu v Praze*, ed. Mathieu Braunstein et al. (Praha: edice Štěpánská, 1993).
- Tomalová Eliška, „Kulturní dimenze francouzské zahraniční politiky 1990-2010“ (disertační práce, Univerzita Karlova v Praze, 2011).
- Tomalová Eliška, *Kulturní diplomacie. Francouzská zkušenost* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008).

Internetové zdroje

Oficiální webové stránky Mezinárodního dne Frankofonie (www.20mars.francophonie.org).

Oficiální webové stránky Francouzských aliancí v České republice
(www.alliancefrancaise.cz).

Oficiální webové stránky Poslanecké sněmovny Francie (www.assemblee-nationale.fr).

Oficiální webové stránky Campus France (www.campusfrance.org).

Oficiální webové stránky Rady Evropy (www.coe.int).

Oficiální webové stránky Fondation Alliance française (www.fondation-alliancefr.org).

Oficiální webové stránky Francouzské aliance v jižních Čechách
(www.francouzska-aliance.cz).

Oficiální webové stránky Francouzského institutu v Praze (www.ifp.cz).

Oficiální webové stránky Institut français (www.institutfrancais.com).

Oficiální webové stránky Latitude France (www.latitudefrance.org).

Oficiální webové stránky Legifrance (www.legifrance.gouv.fr).

Oficiální webové stránky Senátu Francie (www.senat.fr).